

Afdoening van zeer ernstige delicten gepleegd door jeugdigen

Vervolgonderzoek naar aanleiding van de Motie Griffith

Wendy Buysse
Bram van Dijk
Manja Abraham

Afdoening van zeer ernstige delicten gepleegd door jeugdigen

Vervolgonderzoek naar aanleiding van de Motie Griffith

Amsterdam, 17 december 2008

Wendy Buysse
Bram van Dijk
Manja Abraham

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Summary	7
1 Inleiding	10
1.1 Aanleiding	10
1.2 Begripsafbakening	11
1.3 Leeswijzer	12
2 Juridische kaders	13
2.1 Jeugdstrafrecht	13
2.2 Jeugdstraiprocesrecht	14
2.3 Wijze van afdoening	16
2.4 Civielrechtelijke naast strafrechtelijke interventies	18
2.5 Recente wijzigingen in het jeugdstrafrecht	19
3 Doelstelling en onderzoeksvragen	20
4 Onderzoeksopzet	21
4.1 Inleiding	21
4.2 Opzet dossieronderzoek	21
4.3 Onderzoeksopzet kwalitatieve interviews	28
5 Resultaten dossieronderzoek	30
5.1 Strafrechtelijke afdoening	30
5.2 Combinaties van afdoeningen	34
5.3 Bijzondere voorwaarden	36
5.4 Combinaties van bijzondere voorwaarden en sancties	37
5.5 Hoogte van de afdoening	38
5.6 Relatie achtergrondkenmerken van jeugdigen, kenmerken van delict en afdoening	41
5.7 Civielrechtelijke uitspraken	44
5.8 Verschillen tussen rechtbanken	46
5.9 Redenen van afdoening in dossiers	47
5.10 Samengevat	47
6 Resultaten interviews	49
6.1 Algemeen	49
6.2 Organisatie rechtbanken en parketten	49
6.3 Zeer ernstige delicten	50
6.4 Visie op afdoening van zeer ernstige delicten	51
6.5 Wisselwerking tussen civiele zaken en strafrechtzaken	52
6.6 Factoren van invloed op strafmaat en -modaliteit	54
6.7 Voorwaardelijke straf	58
6.8 Bijzondere voorwaarden	59
6.9 Samenvatting	61
7 Conclusies	64
7.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen	64
7.2 Beperkingen van en kanttekeningen bij het onderzoek	70

7.3	Algemene conclusie	71
	Bijlagen	
Bijlage 1	Motie Griffith	73
Bijlage 2	Zeer ernstige delicten	74
Bijlage 3	Vergelijking subpopulaties in de geselecteerde arrondissementen en steekproef met populatie	75
Bijlage 4	Samenstelling begeleidingscommissie	76

Samenvatting

In opdracht van het WODC en het ministerie van justitie is een onderzoek uitgevoerd naar de wijze van afdoening van zeer ernstige delicten, gepleegd door jeugdigen. Het doel van het onderzoek was tweeledig:

- Inzicht geven in de wijze waarop rechters reageren op zeer ernstige delicten gepleegd door jeugdigen.
- Nagaan of er significante verschillen zijn tussen de rechtbanken in de afdoening van dit soort delicten.

De resultaten van het onderzoek zijn van belang voor de bevordering van landelijk consistente afdoening van zeer ernstige, door jeugdigen, gepleegde delicten.

Het onderzoek is een vervolg op een eerder onderzoek van Van der Laan et al. uit 2005 naar aanleiding van de motie Griffith (TK 29800 VI, 2004) van 16 december 2004. In deze motie verzoekt de Tweede Kamer de regering om onderzoek te doen naar de specifieke aard en de omvang van de vormen van ernstig crimineel gedrag, gepleegd, al dan niet in groepsverband, door jeugdigen van 14 tot 16 jaar en te onderzoeken welke sancties de rechter deze jeugdigen oplegt.

Het onderzoek bestond uit twee delen: dossieronderzoek en verdiepende kwalitatieve interviews. In het kader van het dossieronderzoek zijn in vijf arrondissementen en één ressort 447 strafdossiers van jeugdigen, die in 2006 in eerste aanleg veroordeeld zijn voor zeer ernstige delicten, bestudeerd. In de dossiers is nagegaan welke strafrechtelijke afdoening is opgelegd, welke civielrechtelijke interventies eventueel naast of naar aanleiding van het zeer ernstige delict plaatsvonden, wat de eis van het openbaar ministerie inhield, en welke adviezen door de Raad van Kinderbescherming en in Pro Justitiarapportages zijn gegeven. Daarnaast zijn achtergrondkenmerken van jeugdigen - voor zover aanwezig in de strafdossiers - in kaart gebracht. In het tweede deel van het onderzoek hebben aanvullende verdiepende interviews plaatsgevonden met 13 kinderrechters en 8 jeugdofficieren van justitie. In de interviews is naar de visie van kinderrechters en de jeugdofficieren van justitie op de beste wijze van afdoening van zeer ernstige delicten gevraagd.

Dit onderzoek kent enkele beperkingen. Het dossieronderzoek is uitgevoerd in een selectie van arrondissementen. Hoewel deze zijn geselecteerd op basis van spreiding naar stedelijkheidsgraad en geografische ligging, spreiding over alle ressorten en spreiding naar gemiddelde strafmaat voor hoofdstraffen, moet enige voorzichtigheid worden betracht met de generalisatie van de resultaten voor heel Nederland. Het kwalitatieve onderzoek heeft plaatsgevonden bij een beperkt aantal kinderrechters en officieren van justitie. Het was bedoeld om aanvullende informatie te genereren.

Uit het dossieronderzoek blijkt dat 64% van de gedagvaarde jeugdigen in eerste aanleg is veroordeeld door de alleensprekende kinderstrafrechter. De kinderrechters hebben in 69% van de zaken jeugddetentie, in 72% van de zaken een taakstraf en in 7% van de zaken een PIJ-maatregel, allen al dan niet in combinatie met een andere straf of maatregel opgelegd. Bij 32% van de jeugdigen is een enkelvoudige sanctie opgelegd. De meest opgelegde enkelvoudige sanctie is een onvoorwaardelijke taakstraf (20%). Bij 68% van

de jeugdigen is gekozen voor een combinatie van hoofdstraffen en/of maatregelen (voorwaardelijk en/of onvoorwaardelijk). De meest voorkomende combinaties zijn een voorwaardelijke jeugddetentie in combinatie met een onvoorwaardelijke taakstraf (22%) en een onvoorwaardelijke en voorwaardelijke jeugddetentie in combinatie met een onvoorwaardelijke taakstraf (19%). Er is een grote variatie in de combinaties van de opgelegde straffen en maatregelen. Ook de spreiding in de zwaarte van de opgelegde jeugddetentie is groot. Gemiddeld hebben de jeugdigen in het dossieronderzoek 82 dagen jeugddetentie, al dan niet voorwaardelijk, opgelegd gekregen.

De kinderstrafrechters hebben bij 57% van de jeugdigen bijzondere voorwaarden opgenomen in het vonnis. Deze kunnen worden opgelegd als er sprake is van een geheel of gedeeltelijk voorwaardelijke sanctie. Bij driekwart van de jeugdigen met een geheel of gedeeltelijk voorwaardelijke sanctie zijn ook *bijzondere* voorwaarden opgelegd. Bij een derde van deze jeugdigen is enkel een Maatregel Hulp en Steun (begeleiding door de jeugdreclassering) als bijzondere voorwaarde opgelegd en zijn geen verdere specificaties toegevoegd. In de andere gevallen is dit wel het geval. Er zijn soms gedragsbeïnvloedende bijzondere voorwaarden met toeleiding naar zorg gespecificeerd weergegeven, bijvoorbeeld behandeling bij een jeugdggz-instelling of individuele trajectbegeleiding (ITB) door de jeugdreclassering.

Zowel uit het dossieronderzoek als uit de interviews blijkt dat afdoening van zeer ernstige delicten vooral maatwerk is. Per geval worden specifieke kenmerken van de jeugdigen en zijn of haar situatie (zoals recidive, eerdere straffen en hulpverlening) en kenmerken van het delict (zoals de ernst en de omstandigheden waaronder het is gepleegd) meegewogen in de strafmaat en –modaliteit. Dit leidt tot een grote variatie in de wijze van afdoening. Het pedagogisch karakter van het jeugdstrafrecht vormt het uitgangspunt in de afwegingen van kinderrechters en officieren van justitie. De adviezen van de Raad voor de Kinderbescherming en in Pro Justitiarapportages spelen daarbij een cruciale rol. Tot slot blijkt dat schorsing van de voorlopige hechtenis een belangrijke rol speelt bij de wijze van afdoening. Bij schorsing vinden zowel kinderrechters als jeugdofficieren van justitie het over het algemeen niet pedagogisch verantwoord om jeugdigen vooralsnog jeugddetentie op te leggen.

Naast of in aansluiting op de strafrechtelijke afdoening is bij 17% van de jeugdigen een civielrechtelijke maatregel getroffen. In 12% van de onderzochte dossiers was er overigens in het strafdossier geen informatie te vinden over mogelijk getroffen civielrechtelijke maatregelen.

Uit het dossieronderzoek blijkt dat het civielrechtelijke en strafrechtelijke circuit op het gebied van dossiervorming van elkaar gescheiden zijn. Dit betekent echter niet dat er geen wisselwerking en samenwerking tussen beide circuits is. Uit de interviews met kinderstrafrechters blijkt dat zij wel degelijk rekening houden met trajecten die in het civielrechtelijke circuit lopen. Dit kan ertoe leiden dat de strafrechtelijke afdoening wordt gematigd. Ook officieren houden hiermee rekening bij het formuleren van hun eis. Wel wordt aangegeven dat bij zeer ernstige delicten altijd een strafrechtelijke afdoening op zijn plaats is en niet kan worden volstaan met een civielrechtelijke interventie.

De mate van integratie van de civielrechtelijke en strafrechtelijke circuits is afhankelijk van de organisatie van parketten en griffies. Dit is verschillend per arrondissement. In sommige arrondissementen is er samenwerking van het civielrechtelijke en strafrechtelijke circuit in een jeugdunit en/of doen kinderrechtters zowel civielrechtelijke als strafrechtelijke zittingen. In andere arrondissementen is er een strikte scheiding.

Civielrechtelijke interventies jegens de jeugdige in het verleden spelen – in en voor zover kinderrechtters daar kennis van dragen – bovendien een rol in het bepalen van de afdoeningsmodaliteit. Zowel uit het dossieronderzoek als uit de interviews blijkt dat wanneer civielrechtelijke interventies in het verleden niet hebben gewerkt er eerder strafrechtelijk wordt doorgepakt. Daarnaast blijkt uit de interviews dat wanneer tussen het plegen van het delict en de strafzitting een civielrechtelijke maatregel is uitgesproken, bijvoorbeeld een uithuisplaatsing in gesloten jeugdzorg, de strafrechtelijke afdoening wordt gematigd.

De verschillen tussen in het onderzoek betrokken rechtbanken in de reactie op zeer ernstige delicten lijken in het onderzoek minimaal. Over de grote lijn is men het wel eens en de uitspraken sluiten aan bij de richtlijn voor strafvordering. De bestaande verschillen zijn vooral *nuance*verschillen die voortkomen uit gedifferentieerde opvattingen van individuele kinderrechtters en jeugdofficieren.

Geconcludeerd kan worden dat er een grote variatie is in de reactie van kinderrechtters op zeer ernstige delicten die duidt op maatwerk, waarbij per geval specifieke kenmerken van jeugdigen en hun situatie en van het delict worden afgewogen. Binnen de verschillende typen zeer ernstige delicten zijn verschillende gradaties van ernst vast te stellen. Er worden zelden zaken volgens het volwassenstrafrecht afgedaan. In het merendeel van de gevallen worden verschillende sancties gecombineerd. (Her)opvoeding is het leidend principe bij het opleggen van een sanctie. De civielrechtelijke en strafrechtelijke circuits opereren meestal los van elkaar. Het op elkaar afstemmen van strafrechtelijke sancties en civielrechtelijke interventies is afhankelijk van de mate van samenwerking tussen beide circuits binnen de parketten en griffies. Er is gescheiden dossiervorming. Kinderrechtters laten zich, voor wat betreft civielrechtelijke maatregelen en bijzondere voorwaarden, vooral leiden door de adviezen van de Raad voor de Kinderbescherming, de jeugdreclassering en/of Pro Justitiarapportages.

Summary

A study commissioned by the Dutch Scientific Research and Documentation Centre (WODC) and the Dutch Ministry of Justice was conducted on the approach used to punish very serious crimes committed by juveniles. The aim of the study was twofold:

- 1 To provide insight into the way in which judges react to very serious crimes committed by juveniles.
- 2 To determine whether significant differences exist between the courts in the punishment of these sorts of crimes.

The results of the study are important for the promotion of a consistent national approach to very serious crimes committed by juveniles.

This study is a follow up to a previous study carried out by Van der Laan et al in 2005 in response to the Griffith motion (TK 29800 VI, 2004) of 16 December 2004. In this motion the *Tweede Kamer* (the Dutch Lower House) requests that the government conduct research into the specific nature and scope of the forms of serious criminal behaviour committed by juveniles from 14 to 16 years old, whether individually or in groups, and to examine the sentences passed by judges.

This study comprised two parts: a case-file study and in-depth qualitative interviews. The case-file study involved the examination of 447 criminal files relating to juveniles sentenced for a first very serious crime offence in 2006, and covering five arrondissements (areas of judicial jurisdiction) and one commune (a sub-division of an arrondissement). Information was gathered on the criminal sentences passed, which civil law interventions may have occurred as well as or in response to the very serious crime committed, what the demands of the *Openbaar Ministerie* (Public Prosecution Service) entailed, and what advice was given by the *Raad van Kinderbescherming* (Child Protection Council) and in Pro Justitia reports. Based on the information available in the case-files, background characteristics of juveniles were also outlined. In the second part of the study supplementary in-depth interviews were conducted with 13 juvenile court judges and 8 juvenile officers from the Ministry of Justice. The interviewees were asked for their visions on the best method to punish very serious crimes.

There are several limitations to this study. The case-file study was carried out in a selection of arrondissements. Although the selection was made based on the distribution of degree of urbanization and geographical location, the distribution across all communes and the distribution of average sentence for principal penalties, some degree of caution must be applied when generalizing the results for the whole of the Netherlands. This qualitative study was conducted with a limited number of juvenile court judges and Justice Officers. It was aimed at generating supplementary information.

From the case-file study it appears that 64% of the juveniles summoned for a first offence were sentenced by a juvenile court judge sitting alone. The juvenile court judges passed sentence by means of juvenile detention in 69% of cases, community service in 72% of cases and placement to a juvenile institution in 7% of cases, independently or in combination with another punishment or measure. For 32% of juveniles a single sanction was passed.

The most frequently passed single sanction was unconditional community service (20%). For 68% of juveniles a combination of principal penalties and/or measures (conditional and/or unconditional) was chosen. The most frequently applied combinations were conditional juvenile detention combined with an unconditional community service penalty (22%) and an unconditional and conditional juvenile detention combined with an unconditional community service penalty (19%). There is considerable variation in the combinations of punishments and measures laid down. There is also a wide spread in the severity of juvenile detention. On average, the juveniles included in the case-file study were sentenced to 82 days detention, conditional or unconditional.

The juvenile court judges applied special conditions to their judgments for 57% of those juveniles examined. Such conditions can be applied in the case of a complete or partial conditional sanction. Three quarters of juveniles with a complete or partial conditional sanction were also given *special conditions*. For a third of these juveniles the only special condition applied was a *Maatregel Hulp en Steun* (Help and Support Order, i.e. supervision by juvenile probation) without any additional specifications. In the other cases additional specifications were applied. In some instances, behaviour-influencing special conditions with specified care arrangements are stipulated, for example, treatment at a juvenile mental health care institution or *individuele trajectbegeleiding* (individual supervision program) by juvenile probation.

Based on both the case-file study and the interviews it appears that the approach taken to punish serious crime is mainly case-specific. Specific characteristics of the juveniles and his or her situation (e.g. reoffending, earlier punishments and social work) and characteristics of the crime (e.g. the seriousness and the circumstances in which it was committed) are weighed up per case to determine the sentence and the means by which the sentence is carried out. This leads to considerable variation in the approaches taken to punish serious crime. The pedagogical character of juvenile criminal law is the starting point for the deliberations of juvenile court judges and Justice Officers. Advice from the *Raad voor de Kinderbescherming* (Child Protection Council) and Pro Justitia reports plays a crucial role in this. Finally, it appears suspending the provisional sentence plays an important role in the approach taken. In the case of suspended sentences, neither the juvenile court judges nor juvenile officers from the Ministry of Justice consider it to be pedagogically responsible to pass a sentence of juvenile detention.

As well as, or in connection with, the criminal law punishment, 17% of the juveniles examined were subject to civil law measures. In 12% of the case-files studied no information could be found in the crime files concerning any possible civil law proceedings.

From the case-file study it appears that separate case-files are kept by the civil law and criminal law circuits. This does not mean, however, that there is no interaction or cooperation between the two circuits. From the interviews with juvenile court judges it would appear that they definitely do take pending civil law proceedings into account. This can result in the criminal law sentence being lightened. Justice Officers also consider civil proceedings when formulating their own terms. It was indicated that serious crimes always result in criminal sentencing and that a civil law intervention is not enough.

The extent to which the civil law and criminal law circuits are integrated depends on the organization of the Public Prosecutor's Service and court clerks. This varies for each arrondissement. In some arrondissements the civil law and criminal law circuits work together in a juvenile unit and/or the juvenile court judge oversees civil as well as criminal hearings. In other arrondissements they are kept strictly separate.

Past civil law interventions against a particular juvenile play – in and for as much as juvenile court judges possess knowledge of them – a role in determining the modality of the sentence. From both the case-file study and the interviews it appears that when past civil law interventions haven't worked, criminal law proceedings are likely to be instigated sooner. Furthermore, from the interviews it appears that when a civil law measure is passed in the period between the committal of an offence and the criminal hearing, for example, court custody in secure juvenile care, a lighter criminal sentence is given.

There appear to be minimal differences between the reactions of the courts involved in the study on very serious crimes. In broad terms there is general agreement and the judgments are congruous with the guidelines for criminal proceedings. The differences that do exist are mainly nuances that arise from differentiated interpretations of individual juvenile court judges and juvenile officers.

In conclusion, the reaction of juvenile court judges to very serious crimes is very diverse, suggesting a case-specific approach in which specific characteristics of a juvenile and his/her situation and the offence are considered per case. Within the different types of very serious crimes, various degrees of seriousness can be established. Cases seldom undergo adult criminal law proceedings. In the majority of cases different sanctions are combined. (Re)education is the main principle when laying down a sanction. The civil law and criminal law circuits generally operate independently from each other. The harmonization of criminal sanctions and civil law interventions depends on the extent of cooperation between both circuits within the Public Prosecutor's Service and the court's clerks. Separate case-files are kept. As far as civil law measures and special conditions are concerned, juvenile court judges allow themselves to be led by advice from the *Raad voor de Kinderbescherming* (Child Protection Council), juvenile probation and/or Pro Justitia reports.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In december 2004 heeft de Tweede Kamer in de motie Griffith¹ (zie bijlage 1) de regering verzocht om onderzoek te doen naar de specifieke aard en de omvang van de vormen van ernstig crimineel gedrag, gepleegd, al dan niet in groepsverband, door jeugdigen van 14 tot 16 jaar en te onderzoeken welke sancties de rechter deze jeugdigen oplegt. Evenals in het actieprogramma 'Jeugd Terecht'², wordt in deze motie geconstateerd dat minderjarigen op steeds jeugdiger leeftijd een ernstiger vorm van crimineel gedrag vertonen. De indienster van de motie is van mening dat jeugdige criminelen in de regel het best geholpen zijn met maatregelen gericht op heropvoeding.

Aan deze motie is uitvoering gegeven in het onderzoek 'Feiten die tellen' uit 2005 van Van der Laan et al.³ In dit onderzoek is cijfermatig geïnventarieerd hoe vaak jeugdigen in de bredere leeftijdscategorie van 12 tot en met 17 jaar betrokken zijn bij zeer ernstige delicten. In het onderzoek is het aantal geregistreerde feiten in het registratiesysteem van het Openbaar Ministerie (OMDATA)⁴ in de periode 1998-2003 in beeld gebracht. Zeer ernstige delicten zijn in deze studie omschreven als strafbare feiten waar in 2003 in het volwassenstrafrecht een wettelijke strafdreiging van acht jaar of meer op staat.

Het onderzoek van Van der Laan et al. laat zien dat een deel van de jeugd zich inderdaad schuldig maakt aan zeer ernstige vormen van criminaliteit. In 2003 gaat het om bijna 5.400 feiten. Bijna de helft daarvan betreft vermogensdelicten met geweld, ruim veertig procent agressiedelicten en ruim tien procent zedendelicten. Van al deze feiten wordt 54% in groepsverband gepleegd.

Uit het onderzoek blijkt dat de bijna 5.400 feiten betrekking hebben op 4.084 strafzaken (nadat de voegingen ter berechting en de voegingen ad informandum zijn verrekend). 82% van deze strafzaken is door het OM voor de rechter gebracht. Van het totale aantal strafzaken zijn er dus 8 op de 10 gedagvaard. In het totaal zijn er 3.285 strafzaken afgedaan door de rechter. In het overgrote deel van die zaken (2.846) is door de rechter in 2003 een sanctie opgelegd. De rechter heeft in 2003 het vaakst jeugddetentie (72%) opgelegd, al dan niet in combinatie met een andere straf of maatregel. In bijna de helft van de gevallen ging het om een onvoorwaardelijke jeugddetentie. In 66% van de voor de rechter gebrachte strafzaken werd een taakstraf al dan niet in combinatie met een andere straf of maatregel opgelegd. Bij de afdoening is dus vaak sprake van een combinatie van jeugddetentie

Noot 1 Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 29 800 VI, nr. 95 (16 december 2004).

Noot 2 Tweede Kamer, vergaderjaar 2002-2003, 28 741, nr 1 (13 december 2002).

Noot 3 Van der Laan, A.M., Groen, P.P.J., Bogaerts, S. (2005). Feiten die tellen. Een overzicht van de geregistreerde feiten met een strafdreiging van acht jaar of meer gepleegd door 12 tot en met 17 jarigen in de periode 1998-2003. Den Haag: WODC Memorandum 2005-1.

Noot 4 In OMDATA wordt door middel van wetsartikelen geregistreerd van welke feiten iemand wordt verdacht. De omvang van feiten heeft in het onderzoek Feiten die tellen derhalve betrekking op het aantal geregistreerde wetsartikelen.

met een andere straf of sanctie.

De reactie van de rechter op zeer ernstige delicten kwam in het onderzoek van Van der Laan et al. echter niet volledig in beeld. Omdat het onderzoek is gebaseerd op registratiegegevens van het OM kon geen inzicht worden gegeven in de door de rechter opgelegde bijzondere voorwaarden (bijvoorbeeld plaatsing in Glen Mills) en op civielrechtelijke afdoeningen naar aanleiding van een strafzaak (bijvoorbeeld ondertoezichtstelling met uithuisplaatsing). Deze zijn immers niet in de OMDATA opgenomen. Daarnaast is geen inzicht verschaft in de combinatie van straf, maatregelen en sancties en de relatie met kenmerken van de verdachte.

Bij de aanbidding van het bovengenoemd onderzoek aan de Tweede Kamer in juli 2005 is door de Minister van Justitie daarom toegezegd dat verdiepend (kwalitatief) onderzoek gedaan zou worden naar de bijzondere voorwaarden en civiele afdoeningen die naar aanleiding van een strafzaak plaatsvinden om meer inzicht te krijgen in de reactie van de rechter op dit type feiten.⁵ Het alleen bekijken van hoofdstraffen en sancties gaf een te grof beeld van de reacties van kinderrechters. Bovendien wilde men meer inzicht in eventuele systematische verschillen in afdoening tussen rechtbanken.

Met onderhavig onderzoek wordt gevolg gegeven aan de toezegging van de Minister. Met dit onderzoek willen we inzicht verschaffen in de aard en de zwaarte van sancties die door de rechter worden opgelegd aan jeugdigen die zeer ernstige delicten plegen. Dit doen we door het nauwkeurig in beeld brengen van de combinaties van afdoeningen, de opgelegde bijzondere voorwaarden en de civielrechtelijke maatregelen die naast of naar aanleiding van strafzaken worden opgelegd; rekening houdend met kenmerken van de jeugdige verdachten. Daarnaast worden ook de motieven voor en visies van rechters over de beste wijze van afdoeningen in kaart gebracht. Op deze manier krijgen zowel beleidsmakers als leden van de Tweede Kamer een genuanceerd beeld van de zwaarte en de vorm van de sancties. Deze informatie kan de verdere vormgeving van het beleid en consistentie in de afdoening bevorderen.

1.2 Begripsafbakening

Zeer ernstige delicten

*Zeer ernstige delicten*⁶ worden in deze studie - naar analogie met het eerste onderzoek 'Feiten die tellen' - gedefinieerd als strafbare feiten waarop volgens het Wetboek van Strafrecht (volwassenstrafrecht) met de in 2003

Noot 5 Tweede Kamer 2004-2005, 28741 en 29800 VI, nr. 14 (7 juli 2005).

Noot 6 In de Motie Griffith is sprake van de omschrijving 'strafbare feiten die de rechtsorde ernstig hebben aangetast'. Dit is een kwalificatie die wel in strafdossiers (in het uitgebreid vonnis) wordt vermeld maar niet in de registratiesystemen wordt opgenomen. Omdat het onderzoek uit 2005 gebaseerd is op geregistreeerde feiten in OMDATA is van deze definitie uitgegaan.

geldende tekst een strafdreiging van acht jaar of meer staat⁷. Delicten die voldoen aan deze criteria en die zijn meegenomen in het onderzoek van Van der Laan et al (2005) zijn weergegeven in bijlage 2.

In onderhavig onderzoek maken we daarbij onderscheid in drie categorieën zeer ernstige delicten:

- agressiedelicten
- vermogensdelicten met geweld
- zedendelicten

Het gaat in dit onderzoek om jeugdigen die betrokken zijn bij zeer ernstige delicten. '*Betrokken zijn*' is breed gedefinieerd: naast plegen in groepsverband worden ook andere deelnemingsvormen meegenomen, namelijk medeplichtigheid of uitlokken. Niet alleen voltooide delicten, maar ook pogingen tot deze delicten worden meegenomen. Drie op de tien geregistreerde zeer ernstige delicten in 2003 betreft een poging (Van der Laan et al 2005).

Analoog met het onderzoek uit 2005 wordt onder *jeugdigen* verstaan 12- tot en met 17-jarigen. Dit is een bredere leeftijdscategorie dan de 14- tot 16-jarigen uit de motie Griffith.

Afgedaan door de rechter

In dit onderzoek beperken we ons tot bovengenoemde zeer ernstige delicten waarvoor de rechter in eerste aanleg in 2006 een veroordeling heeft uitgesproken. Uit het onderzoek 'Feiten die tellen' is bekend dat van de strafzaken in 2003 die betrekking hebben op zeer ernstige feiten 80% voor de rechter is gebracht. Bij 87% daarvan is een schuldigverklaring uitgesproken. In dit onderzoek beperken we ons tot de laatste categorie: zeer ernstige delicten waarvoor een schuldigverklaring is uitgesproken en die door de rechter in eerste aanleg zijn afgedaan met een veroordeling.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden eerst de juridische kaders besproken die van belang zijn voor dit onderzoek: het jeugdstrafrecht en het jeugdprocesstrafrecht. Vervolgens worden in hoofdstuk 3 de onderzoeksvragen beschreven en in hoofdstuk 4 lichten we de onderzoeksopzet van het dossieronderzoek en het kwalitatieve onderzoek toe. We gaan in op de populatie van het onderzoek, de steekproeftrekking en de samenstelling van de steekproef van het dossieronderzoek en de opzet van de interviews met kinderrechters en officieren van justitie wordt beschreven. De resultaten van het dossieronderzoek worden in hoofdstuk 5 beschreven en resultaten van het kwalitatieve onderzoek in hoofdstuk 6. Tot slot geven we in hoofdstuk 7 onze conclusies.

Noot 7 Het onderzoek 'Feiten die tellen' is gebaseerd op gegevens van strafzaken die uiterlijk in 2003 zijn afgedaan. De maximale strafdreiging, als bedoeld in het Wetboek van Strafrecht, van een aantal delicten is nadien gewijzigd zodat ook andere delicten sindsdien aan het criterium van een maximale straf van acht jaar of meer zijn gaan voldoen. Vanwege de vergelijkbaarheid met het eerdere onderzoek wordt binnen dit onderzoek gewerkt met delicten waarvoor de maximale dreiging in 2003 8 jaar was. Dit is de strafdreiging uit het volwassenstrafrecht. Delicten waarvoor tegenwoordig 8 jaar of meer kan gegeven worden maar niet in 2003 voldeden aan dat criterium blijven buiten beschouwing.

2 Juridische kaders

2.1 Jeugdstrafrecht

Het materiële jeugdstrafrecht is geregeld in het Wetboek van Strafrecht (Sr). Naast de algemene beginselen die van kracht zijn voor volwassenen en jeugdigen, is er een specifiek sanctiepakket voor jeugdigen (art. 77a en verder Sr).

Uitgangspunten jeugdstrafrecht

In de *Handreiking jeugdstrafrecht* van 2008⁸ is een aantal *uitgangspunten* geformuleerd waaraan een strafrechtelijke aanpak bij jeugdigen dient te voldoen. Deze uitgangspunten golden reeds in de periode waarop onderhavig onderzoek betrekking heeft (Ministerie van Justitie, DJJ 2004⁹; Ministerie van Justitie, DJJ 2008¹⁰).

Naast de algemene doelen van het strafrecht – herstel van de rechtsorde (door middel van vergelding en herstel van het veroorzaakte leed) en verhogen van de veiligheid (door afschrikking, onschadelijkmaking en resocialisatie) – is een belangrijk doel het jeugdstrafrecht de *opvoeding van de jeugdige*.

Ten einde op effectieve wijze de doelen van het jeugdstrafrecht te realiseren, dient de strafrechtelijke aanpak van jeugdigen aan de volgende uitgangspunten te voldoen:

- *Pedagogisch karakter*: een strafrechtelijke interventie voor jeugdigen is alleen legitiem en zinvol als deze mede in het teken staat van de opvoeding van de jeugdige.
- *Snelheid*: een snelle reactie is vanuit pedagogisch oogpunt een belangrijke voorwaarde voor een zo groot mogelijk effect van de reactie.
- *Maatwerk*: een aanpak zal het meest effectief zijn, wanneer deze zoveel mogelijk is toegesneden op de persoon van het individu en diens persoonlijke omstandigheden.
- *Consequent*: er moet consequent gesanctioneerd worden.
- *Nazorg*: om te voorkomen dat de effecten die met een strafrechtelijke interventie zijn bereikt in de zin van (her)opvoeding daarna weer verloren gaan, is een vorm van nazorg nodig.

Ten einde op rechtvaardige wijze aan de doelen van het jeugdstrafrecht te voldoen, gelden daarenboven ook de volgende uitgangspunten:

- *Onschuldpresumptie*: een eventuele voorlopige voorziening mag geen elementen bevatten die overwegen bestraffend zijn of die anderszins de indruk wekken dat de verdachte als veroordeelde wordt behandeld.
- *Proportionaliteit en evenredigheid*: strafrechtelijke ingrijpen mag niet onevenredig zwaar zijn en moet in juiste verhouding staan tot het begane feit.

Noot 8 Deze Handreiking is door de Directie Justitieel Jeugdbeleid ontwikkeld als een hulpmiddel.

Noot 9 Ministerie van Justitie, Directie Justitieel Jeugdbeleid, (2004). *Handreiking Jeugdstrafrecht*. Den Haag: Ministerie van Justitie.

Noot 10 Ministerie van Justitie, Directie Justitieel Jeugdbeleid (2008). *Handreiking Jeugdstrafrecht. Sancties, voorwaarden en nazorg*. Den Haag: Ministerie van Justitie.

- *Gelijkheid en uniformiteit*: bij het streven naar maatwerk moet voorkomen worden dat jeugdigen met een vergelijkbare delictachtergrond een in aard, duur en zwaarte volstrekt verschillende reactie krijgen.
- *Consistentie en inzichtelijkheid*: het wettelijk systeem van het jeugdstrafrecht moet als geheel inzichtelijk blijven en voldoende rechtszekerheid bieden.

De richtlijn voor strafvordering

Volgens de richtlijnen van het College van Procureurs-generaal voor strafvordering in jeugdstrafzaken geldt bij de afdoening van kinderstrafzaken het beginsel 'taakstraf tenzij'¹¹. In de bijlage van de strafvorderingrichtlijn is in de strafvorderingstabel voor de meest voorkomende delicten bepaald wat het rekwireerbeleid dient te zijn. De richtlijn zegt niet in welke gevallen oplegging van een PIJ-maatregel moet worden gevorderd.

Verder is van het belang dat in het jeugdstrafrecht qua strafmaat geen onderscheid gemaakt wordt naar de aard van het daderschap, noch naar de aard van de uitvoering van het delict. Art77ggSr schrijft voor dat straffen voor poging, voorbereiding, deelneming en medeplichtigheid dezelfde zijn als die voor het voltooide misdrijf.

Voor het rekwireerbeleid is het van belang of het delict op zichzelf staat of dat er sprake is van recidive. Ten aanzien van een jeugdige veelpleger wordt niet zaakgericht gedacht maar persoonsgericht. Dat wil zeggen dat het criminele verleden van de jeugdige in kaart wordt gebracht en op basis daarvan door het OM een passende straf en/of maatregel wordt gevorderd.

Het in de richtlijn aangeven rekwireerbeleid voor de meeste zeer ernstige delicten die onderwerp zijn van dit onderzoek is jeugddetentie (eventueel gedeeltelijk in de vorm van een taakstraf). De hoogte van de te rekwireren straf is afhankelijk van de kenmerken van het delict en recidive.

2.2 Jeugdstrafprocesrecht

Alvorens een jeugdige die verdacht wordt van een (zeer ernstig) delict wordt veroordeeld door een kinderrechter, doorloopt hij of zij de keten van het jeugdstrafprocesrecht¹². Het jeugdstrafprocesrecht wijkt op onderdelen af van het volwassenenstrafprocesrecht.

Verhoor door de politie

Een jeugdige die verdacht wordt van een strafbaar feit mag door de politie worden aangehouden. Op het politiebureau wordt de jeugdige voorgeleid aan de (hulp)officier van justitie. Hij of zij mag voor maximaal zes uur worden vastgehouden voor onderzoek, waarbij de tijd die ligt tussen 24.00 en 09.00 uur niet meetelt.

Inverzekeringstelling

Als de jeugdige na het verhoor niet wordt heengezonden, gaat de periode van inverzekeringstelling in. De inverzekeringstelling duurt in eerste instantie maximaal drie dagen, welke periode eenmaal kan worden verlengd.

Noot 11 Richtlijn voor strafvordering jeugd, Stcrt. 2006, 59.

Noot 12 Bronnen: Jonge, G. de & Linden, A.P. van der. Jeugd & Strafrecht. Deventer: Kluwer, 2007. Handreikingen jeugdstrafrecht (zie noot 8 en 9).

De (hulp)officier van Justitie kan de jeugdige tijdens deze periode beperkingen opleggen (o.a. m.b.t. bezoek, telefoonverkeer, briefwisseling). De in verzekering gestelde jeugdige krijgt kosteloos eerste rechtshulp van een piketadvocaat.

De politie dient de Raad voor de Kinderbescherming onverwijld van het bevel tot in verzekeringstelling in kennis stellen. De Raad voor de Kinderbescherming doet binnen 24 uur onderzoek (het basisonderzoek) en stelt een vroeghulprapport op¹³.

Voorgeleiding aan de rechter-commissaris

Binnen 3 dagen en 15 uur na aanhouding moet de jeugdige - als hij niet op vrije voeten wordt gesteld - worden voorgeleid aan een rechter-commissaris die tevens kinderrechter is. De rechter-commissaris beoordeelt of de jeugdige rechtmatig is vastgehouden. Bij deze voorgeleiding is een raadsman (advocaat) en (in beginsel) een vertegenwoordiger van de Raad voor de Kinderbescherming aanwezig. De rechtmatigheidstoetsing gaat vooraf aan de behandeling van een eventueel door de officier van justitie ingediende vordering tot in bewaringstelling van de jeugdige.

Inbewaringstelling

De officier van Justitie kan de rechter-commissaris verzoeken om de jeugdige in aansluiting op de in verzekeringstelling nog 14 dagen vast te houden. Dit is de inbewaringstelling. Alvorens een officier van justitie een vordering tot bewaring indient, moet hij kennis nemen van een eventueel uitgebracht vroeghulprapport. Hij kan zo nodig de Raad voor de Kinderbescherming om een aanvullend voorlichtingsrapport vragen over de persoonlijkheid en levensomstandigheden van de verdachte. Tevens kan door officier of rechter-commissaris een persoonlijkheidsonderzoek, de zogenaamde Pro Justiti-arapportage, over de geestvermogens van de jeugdige worden aangevraagd.

De rechter-commissaris dient ambtshalve te onderzoeken of een eventueel te bevelen bewaring onder bepaalde voorwaarden kan worden geschorst.

Gevangenhouding

In aansluiting op de inbewaringstelling kan de officier van justitie de raadkamer van de rechtbank verzoeken om de jeugdige gevangen te houden. Deze gevangenhouding kan maximaal 90 dagen duren. Binnen deze termijn moet de zaak op een (eerste) zitting van de kinderrechter komen. De raadkamer dient ambtshalve na te gaan of de gevangenhouding kan worden geschorst.

De schorsingsvoorwaarden sluiten aan bij het doel van de voorlopige hechtenis, namelijk het voorkomen van recidive tot de zitting. Het gaat bijvoorbeeld om een leerstraf of begeleiding door de jeugdreclassering in de vorm van Individuele Trajectbegeleiding (ITB-traject) die beperkt is in duur en die geen bestraffende elementen bevat.

Gewoonlijk wordt de voorlopige hechtenis ten uitvoer gelegd in zogenaamde 'opvang'-inrichtingen. Daarnaast is er ook nog de modaliteit van nachtdetentie. Dit is een bijzondere vorm van voorlopige hechtenis waarbij de jeugdige

Noot 13 Indien met betrekking tot de minderjarige korter dan een half jaar geleden een basisonderzoek is ingesteld, beziet de Raad of een vervolgonderzoek moet worden ingesteld.

overdag naar school of werk gaat en 's avonds, 's nachts en in het weekend vast zit in een Justitiële Jeugdinrichting. Nachtdetentie is echter niet in alle arrondissementen voorhanden. De tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis kan op 'elke daartoe geschikte plaats' geschieden, zo nodig ook thuis, bijvoorbeeld als een ongestoorde voortzetting van de schoolopleiding geboden is.

Berechting door een enkelvoudige of meervoudige kamer

De normale gang van zaken is dat van misdrijven verdachte jeugdigen bij de rechtbank in eerste aanleg voor de alleen rechtsprekende kinderrechter (de 'unus') worden gedagvaard. De officier dient een jeugdige echter voor een uit drie rechters bestaande meervoudige kamer te dagvaarden als hij meent dat de verdachte de maatregel van plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (PIJ-maatregel) of een zwaardere straf dan zes maanden jeugddetentie opgelegd dient te krijgen.

Ook kan een zaak voor de meervoudige kamer worden gebracht als de zaak ingewikkeld is of als de zaak ook een of meer verdachten ouder dan 18 jaar betreft en niet voor splitsing vatbaar is.

Niet alleen de officier kan besluiten de zaak bij de meervoudige kamer aan te brengen. De alleenzittende kinderrechter kan de zaak bij tussenvonnis alsnog naar de meervoudige kamer verwijzen. Aan de meervoudige kamer dient een kinderrechter deel te nemen. Strafzaken tegen jeugdigen worden in beginsel achter gesloten deuren berecht. De uitspraak is openbaar.

De alleen rechtsprekende kinderrechter doet als regel onmiddellijk na de sluiting van het (besloten) onderzoek ter terechtzitting mondeling uitspraak. Hij is bevoegd om schriftelijk vonnis te wijzen en is daartoe verplicht als de verdachte of zijn of haar raadsman daarom vraagt. Als de alleen rechtsprekende kinderrechter tot een veroordeling in de vorm van een vrijheidsstraf komt, kan hij maximaal 6 maanden opleggen. De meervoudige kamer doet binnen twee weken na de zitting uitspraak.

2.3 Wijze van afdoening

Het Wetboek van Strafrecht, zoals dat in 2006 gold, kende de volgende jeugdsancties:

- Hoofdstraffen:
 - (on)voorwaardelijke jeugddetentie;
 - (on)voorwaardelijke taakstraf (werk- en/of leerstraf);
 - geldboete.
- Bijkomende straffen:
 - verbeurdverklaring;
 - ontzegging van de mogelijkheid om motorrijtuigen te besturen.
- Maatregelen:
 - plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (PIJ-maatregel);
 - onttrekking aan het verkeer;
 - ontneming van wederrechtelijk voordeel;
 - schadevergoeding.

Overigens geldt ook ten aanzien van jeugdige daders, dat zij met toepassing van artikel 9a SR schuldig kunnen worden verklaard zonder dat er een straf of maatregel wordt opgelegd.

De duur van de jeugddetentie is voor jeugdigen, die ten tijde van het begaan van de bewezen verklaarde feiten al wel 12 maar nog geen 16 jaar waren, minimaal 1 dag en maximaal 12 maanden. Voor jeugdigen die op dat moment 16 of 17 jaar waren is de maximale duur van de jeugddetentie 24 maanden. In bijzondere gevallen kan op laatstgenoemde categorie met toepassing van artikel 77b SR het volwassenenstrafrecht worden toegepast. De maximale duur van een taakstraf is 200 uur en wanneer een combinatie van een werkstraf en een leerstraf wordt opgelegd is de maximale duur 240 uur.

Een PIJ-maatregel wordt voor de duur van twee jaar opgelegd en kan vervolgens maximaal twee keer voor twee jaar worden verlengd.

Combinaties van straffen en maatregelen

Straffen en maatregelen konden, volgens de in 2006 geldende tekst van het wetboek van strafrecht, tot op zekere hoogte worden gecombineerd.

De volgende combinaties waren in 2006 niet mogelijk:

- Geheel onvoorwaardelijke jeugddetentie en geldboete.
- Geheel onvoorwaardelijke PIJ-maatregel en geldboete.
- Taakstraf en jeugddetentie, als het onvoorwaardelijk deel van de jeugddetentie langer is dan drie maanden.
- PIJ-maatregel (onvoorwaardelijk dan wel voorwaardelijk) en taakstraf.

Voorwaardelijke veroordeling

In het geval van een geheel of gedeeltelijk voorwaardelijke veroordeling stelt de kinderrechter een proeftijd vast. Deze kan ten hoogste 2 jaar zijn. Een voorwaardelijke veroordeling gaat steeds gepaard met de algemene voorwaarde dat de jeugdige zich voor het einde van de proeftijd niet schuldig maakt aan een strafbaar feit.

Bijzondere voorwaarden

Daarnaast kunnen kinderrechters bijzondere voorwaarden stellen bij een voorwaardelijke veroordeling (bijvoorbeeld reclasseringbegeleiding, deelname aan een gedragsbeïnvloedend ambulant programma en verplichte nazorg). De bijzondere voorwaarden hoeven niet gedurende de gehele proeftijd te gelden. De rechter kan in zijn vonnis bepalen hoelang een bijzondere voorwaarde moet worden nagekomen. De algemene voorwaarde dat de veroordeelde zich niet aan een strafbaar feit schuldig maakt, geldt uiteraard gedurende de hele proeftijd. Het Openbaar Ministerie is belast met het toezicht op de naleving van de voorwaarden.

In dit onderzoek maken we onderscheid tussen de volgende soorten bijzondere voorwaarden (Jacobs, van Kalmthout en von Bergh (2006)¹⁴:

- Gedragsbeïnvloedende voorwaarden gericht op toeleiding naar zorg.
- Gezinsbeïnvloedende voorwaarden.
- Controlerende voorwaarden.
- Gedragsbeïnvloedende voorwaarden gericht op re-integratie.
- Vrijheidsbeperkende voorwaarden.

Bij gedragsbeïnvloedende voorwaarden, gericht op toeleiding naar zorg, gaat het om een behandelingprogramma of interventie gericht op de pro-

Noot 14 Jacobs M.J.G., Kalmthout, A.M. van, Bergh, M.Y.W. von (2006). *Toepassing van bijzondere voorwaarden bij voorlopige vrijheidstraf en schorsing van voorlopige hechtenis bij volwassenen*. Tilburg: IVA Beleidsonderzoek en advies.

blematiek van de jeugdige, bijvoorbeeld dagbehandeling in de jeugdzorg of jeugd-geestelijke gezondheidszorg, verslavingszorg of een ITB-traject. Gezinsbeïnvloedende voorwaarden omvatten begeleiding van de jeugdige en het gezin bijvoorbeeld in de vorm van opvoedingsondersteuning en Multi Systeem Therapie (MST).

Controlerende voorwaarden zijn activiteiten van de jeugdreclassering waarbij controle wordt uitgeoefend op de gemaakte afspraken. Het gaat hierbij om gesprekken met de jeugdreclasseringwerker in het kader van de Maatregel Hulp en Steun. Ook elektronisch toezicht en toezicht op medicatiegebruik vallen onder controlerende voorwaarden.

Gedragbeïnvloedende voorwaarden met het oogmerk van re-integratie zijn gericht op de verschillende leefgebieden wonen, school en werk, financiën, gedrag, relaties, delict en schade of conflictregeling.

Onder de vrijheidsbeperkende voorwaarden tot slot vallen het locatieverbod, het contactverbod en alcohol- en/of drugsverbod.

2.4 Civielrechtelijke naast strafrechtelijke interventies

In de *Handreiking jeugdstrafrecht* van 2008¹⁵ wordt gesteld dat strafrechtelijk ingrijpen, ook in de vorm van een maatregel, niet onevenredig zwaar mag zijn en in de juiste verhouding moet staan tot het gepleegde feit. Het proportionaliteitsbeginsel stelt grenzen aan de intensiteit en duur van het pedagogisch ingrijpen.

Dit uitgangspunt kan problemen opleveren bij jeugdigen die een relatief licht vergrijp hebben gepleegd, maar die dermate ernstige gedragsproblemen hebben dat direct en stevig ingrijpen geboden is. In die gevallen ligt het voor de hand om dat ingrijpen te realiseren via de kinderbeschermingsmaatregelen uit het civiele recht.

Een strafzaak tegen een jeugdige kan aanleiding zijn tot een civielrechtelijke interventie. Zou kunnen de ouders, de Raad voor de Kinderbescherming of het openbaar ministerie de civiele kinderrechter verzoeken een minderjarige onder toezicht te stellen, zo nodig vergezeld van een machtiging tot uithuisplaatsing van het kind.

Naast of in aansluiting op strafrechtelijk straffen en maatregelen kunnen dus civielrechtelijke interventies worden gepleegd, zoals de ondertoezichtstelling. Ondertoezichtstelling – eventueel gecombineerd met een uithuisplaatsing – is bedoeld voor ingrijpen in situaties waarin het gezond opgroeien van jeugdigen in gevaar komt. Het strafbaar gedrag is veelal slechts een van de symptomen van het niet gezond opgroeien.

Volgens de *Handreiking jeugdstrafrecht* is het wenselijk om uit het oogpunt van rechtszekerheid het strafrechtelijk traject volledig af te wikkelen, ook wanneer daarnaast een civielrechtelijk traject wordt gestart.

Noot 15 Deze Handreiking is door het ministerie van Justitie opgesteld als hulpmiddel.

2.5 Recente wijzigingen in het jeugdstrafrecht

Onderhavig onderzoek heeft betrekking op feiten die in termen van het Wetboek van Strafrecht, zoals dat in 2006 gold, zijn berecht. Intussen is het jeugdstraf(proces)recht in een aantal opzichten gewijzigd.

Per 1 februari 2008 is de *Wet gedragsbeïnvloeding jeugdigen* in werking getreden. De nieuwe wet voegt (onder meer) de volgende nieuwe elementen toe aan het jeugdstraf(proces)recht.¹⁶

- De maatregel betreffende het gedrag van de jeugdige (de gedragsbeïnvloedende maatregel).
- De (bijzondere) voorwaarden die gesteld kunnen worden bij schorsing van voorlopige hechtenis zijn geëxpliciteerd.
- De bijzondere voorwaarden die kunnen worden opgelegd bij voorwaardelijke veroordeling zijn geëxpliciteerd.
- Uitbreiding van de mogelijkheden om jeugdsancties te combineren.
- De mogelijkheid om conservatoir beslag te leggen ten aanzien van jeugdigen.
- Meer mogelijkheden om te voorzien in transmurale zorg en nazorg.

Noot 16 Stb. 2007, 575. Zie ook het *Besluit gedragsbeïnvloeding jeugdigen*, Stb. 2008, 23.

3 Doelstelling en onderzoeksvragen

Doelstelling

Het doel van het onderzoek is tweeledig:

- 1 In kaart brengen van de uitspraken van rechters in zaken van zeer ernstige delicten gepleegd door jeugdigen.
- 2 Nagaan of er mogelijke verschillen zijn tussen rechtbanken in de afdoening van zeer ernstige delicten.

Deze doelstelling is vertaald in volgende probleemstelling:

Hoe doen kinderrechters zeer ernstige delicten van jeugdigen af en zijn er aanwijzingen voor systematische verschillen in afdoening tussen rechtbanken?

Onderzoeksvragen

De probleemstelling is vertaald in de volgende onderzoeksvragen:

- 1 Hoe vaak legt de rechter bij de verschillende categorieën zeer ernstige delicten een enkelvoudige of een combinatie van sancties op? Welke sancties en welke combinaties worden opgelegd?
 - Welke enkelvoudige sancties worden opgelegd en hoe vaak?
 - Welke combinaties van sancties worden opgelegd en hoe vaak?
 - Hoe zwaar zijn de sancties die de rechter oplegt? In welke mate wijken deze strafmaten af van de eisen van de officier van justitie?
 - Zijn er verschillen in afdoeningwijze naar kenmerken van de jeugdigen (leeftijd, herkomst achtergrondproblematiek - voor zover uit dossiers te achterhalen)?
 - Hoe vaak legt de rechter bijzondere voorwaarden op, en wat is de aard van deze voorwaarden? Met welke type hoofdstraf of maatregel worden de bijzondere voorwaarden gecombineerd? Is er een samenhang tussen de categorie delict en het opleggen van bijzondere voorwaarden?
- 2 Hoe vaak krijgen jeugdigen die schuldig worden bevonden voor zeer ernstig delicten naast of in aansluiting op strafrechtelijke sancties een civielrechtelijke interventie?
 - Hoe vaak wordt naast of in aansluiting op een strafrechtelijke sanctie een civielrechtelijke maatregel uitgesproken?
 - Is er een samenhang tussen de categorie delict en een civielrechtelijke interventie?
 - Welke factoren spelen een rol bij het opleggen van civielrechtelijke interventies naast of in aansluiting op strafrechtelijke sancties?
- 3 Welke ideeën hanteren kinderrechters over de beste wijze van de afdoening van zeer ernstige delicten gepleegd door jeugdigen?
 - Zijn er aanwijzingen voor systematische verschillen tussen rechtbanken en hoe zijn deze te interpreteren?
 - Welke factoren zijn van invloed op de afdoeningsmodaliteit en de strafmaat?
 - In welke mate hebben mogelijke verschillen tussen rechtbanken te maken met verschillen in adviezen van de Raad voor de Kinderbescherming, bureau jeugdzorg en/of Pro Justitiarapportages?

4 Onderzoeksopzet

4.1 Inleiding

Het onderzoek bestond uit een dossieronderzoek en kwalitatieve interviews. Met behulp van het dossieronderzoek van strafdossiers werd de afdoening door kinderrechters van zeer ernstige delicten in kaart gebracht. Door middel van interviews is een kwalitatieve verdieping uitgevoerd die inzicht geeft in de visies van kinderrechters en officieren van justitie op de beste wijze van afdoening van zeer ernstige delicten.

4.2 Opzet dossieronderzoek

4.2.1 Uitgangspunten

Selectie van zeer ernstige delicten

In dit onderzoek is, zoals in hoofdstuk 1 reeds is aangegeven, aangesloten bij de definiëring van 'zeer ernstige delicten' uit in het onderzoek 'Feiten die Tellen': delicten met een strafdreiging van 8 jaar of meer zoals gold in het volwassenstrafrecht in 2003. Een overzicht is te vinden in bijlage 2. Ook pogingen en delicten in groepsverband zijn meegenomen in het onderzoek.

In overleg met de begeleidingscommissie en de opdrachtgever zijn alleen die delicten meegenomen die relatief vaker voorkomen. De volgende delicten zijn niet meegenomen in dit onderzoek:

- veroorzaken gevaar voor verkeer (Sr 164)
- uitbuiting (Sr 273)
- vrijheidsberoving en gijzeling (Sr 282)

In 2006 is slechts in een gering aantal zaken een veroordeling uitgesproken over deze delicten.

Vervolgens is een aantal delicttypen samengevoegd op inhoudelijke gronden om betrouwbare uitspraken te kunnen doen over de onderscheiden typen. De in dit onderzoek onderscheiden categorieën en typen zeer ernstige delicten zijn weergegeven in tabel 4.1.

Tabel 4.1 Onderscheiden categorieën en typen zeer ernstige delicten in het onderzoek

categorie delict	type delict	wet en artikel
agressie	brandstichting	Sr 157/1, Sr 157/2
	openlijke geweldpleging	Sr 141/1, Sr 141/2/2, Sr 302, Sr 303
	moord of doodslag	Sr 287, Sr 289
vermogen metdiefstal met geweld		Sr 312/1, Sr 312/2/2
geweld	afpersing	Sr 317/1
zedendelict	verkrachting/aanranding/overig seksueel	Sr 242, Sr 244, Sr 245, Sr 246

Bij het trekken van de steekproef is rekening gehouden met een evenredig deel van delicten die in groepsverband werden gepleegd. Er is geen rekening gehouden met de aard van de uitvoering van het delict (poging of gepleegd).

Eenheid van analyse

Het dossieronderzoek vond plaats bij een steekproef van strafdossiers die in eerste aanleg in 2006 voor de rechter zijn afgedaan. Het selectiecriteria was het delict met de hoogste strafdreiging waarvoor veroordeeld is. Er is geselecteerd op parketnummer. In theorie kan het voorkomen dat eenzelfde jeugdige in 2006 meerdere malen voor een ernstig delict is veroordeeld. In de geselecteerde steekproef kwamen echter geen dubbeltellingen voor. Er is gekozen om als eenheid van analyse de jeugdige die veroordeeld is voor een zeer ernstig delict aan te houden.

Betrouwbare uitspraken

We wilden betrouwbare uitspraken doen op 10% niveau¹⁷ over de wijze van afdoening per onderscheiden type delict op landelijk niveau.

Er is gestreefd naar een representatieve steekproef per rechtbank per onderscheiden type zeer ernstig delict. Hiervoor hebben we een stratificatie toegepast op basis van het aantal vonnissen per rechtbank. Er is niet gestreefd naar een representatieve steekproef naar andere kenmerken van de populatie.

Selectie zes arrondissementen

Er is dossieronderzoek gedaan in zes arrondissementen. Om tot een evenwijdige spreiding over Nederland te komen en voldoende strafzaken in de steekproef te hebben voor betrouwbare uitspraken, is de selectie van de arrondissementen gebeurd aan de hand van de volgende criteria:

- spreiding naar mate van stedelijkheidsgraad arrondissement
- geografische spreiding
- spreiding over alle ressorten
- aanwezigheid van strafzaken op alle onderscheiden type delicten
- spreiding naar gemiddelde strafmaat voor hoofdstraffen¹⁸

De volgende arrondissementen zijn geselecteerd:

- zeer stedelijke regio's: Amsterdam en Rotterdam
- niet tot weinig stedelijke regio's Roermond en ressort Leeuwarden¹⁹
- matig tot zeer stedelijke regio's: Den Bosch en Arnhem

Het gaat dus eigenlijk om acht arrondissementen. We hebben een goede spreiding over Nederland gerealiseerd. Gezien de selectieve toewijzing van de arrondissement zijn de gegevens niet zonder meer generaliseerbaar naar Nederland.

Noot 17 Dit betekent dat de kans op verschillen door toeval minder dan 10% is. Als de steekproef opnieuw wordt getrokken zouden in 90 van de 100 gevallen soortgelijke bevindingen worden gevonden.

Noot 18 Bij de selectie van de arrondissementen is gekeken naar de gemiddelde strafmaat voor alle zeer ernstige delicten. Er is naar gestreefd om zowel arrondissementen met een gemiddeld hogere strafmaat, lagere en gemiddelde strafmaat in de steekproef op te nemen.

Noot 19 Het gaat hier om de drie arrondissementen Leeuwarden, Groningen en Assen in het ressort Leeuwarden. Voor de leesbaarheid wordt in het vervolg van de tekst gesproken van de arrondissementen.

4.2.2 Beschrijving populatie

Op basis van de landelijke database van het OM (OMDATA)²⁰ is een analyse gemaakt van het aantal strafzaken waarin in 2006 in eerste aanleg een veroordeling is uitgesproken voor een delict met een maximale strafdreiging van 8 jaar of meer (zie tabel 4.2). Zoals reeds eerder opgemerkt kan een jeugdige in theorie per jaar meerdere strafzaken hebben gehad met een veroordeling voor een zeer ernstig delict. Daarom hebben we het in deze paragraaf over strafzaken.

Tabel 4.2 Aantal strafzaken in 2006 waarin een veroordeling voor een zeer ernstig delict is uitgesproken, naar pogingen en voltooid delict en alleen versus in groepsverband gepleegd delict in percentages

type delict	totaal	poging %	voltooid %	alleen %	in groepsverband gepleegd %
brandstichting	361	6	94	27	73
openlijke geweldpleging	378	76	24	90	10
moord of doodslag	110	92	8	65	35
diefstal met geweld	832	12	88	25	75
afpersing	266	29	71	23	77
zedendelicten	255	5	95	69	31
totaal	2.202	27	73	44	56

Bron: OMDATA, WODC

In 2006 is in 2.202 jeugdstrafzaken een veroordeling uitgesproken voor een zeer ernstige delict in een van de in dit onderzoek onderscheiden categorieën. De meeste veroordelingen zijn uitgesproken voor diefstal met geweld. Ruim de helft van de delicten is in groepsverband gepleegd. Bijna driekwart van de delicten is voltooid.

De meeste zeer ernstige delicten waarvoor in 2006 een veroordeling is uitgesproken zijn gepleegd door 16- tot 18-jarigen: 49% van de veroordelingen is uitgesproken voor zeer ernstige delicten gepleegd door 16- tot 18-jarigen, 38% van de veroordelingen betreft zeer ernstige delicten gepleegd door 14-15-jarigen en 13% door 12-13-jarigen.

In de arrondissementen waaruit de steekproef wordt getrokken, wijkt de subpopulatie niet significant af van de totale populatie met betrekking tot de verhouding voltooide delicten versus pogingen en alleen versus in groepsverband gepleegde delicten (voor de tabellen zie bijlage 3).

De subpopulatie in de geselecteerde arrondissementen wijkt niet af van de totale populatie wat betreft de leeftijd waarop de zeer ernstige delicten gepleegd zijn.

Noot 20 Dit bestand is aanwezig bij het WODC. De analyse heeft plaatsgevonden in samenwerking met het WODC.

4.2.3 Trekking steekproef

Uit de zes arrondissementen is een aselechte steekproef van parketnummers met een veroordeling voor een zeer ernstig delict getrokken, rekening houdend met de volgende criteria:

- 50% van de zeer ernstige delicten met hoogste strafdreiging waarvoor veroordeeld is, is in groepsverband gepleegd.
- Wanneer het beoogde aantal dossiers van een bepaald delicttype niet voorhanden is, worden alle dossiers over dit type meegenomen in de steekproef.
- Op basis van de bevindingen uit de proefdossiers wordt een oversampling van 20% doorgevoerd (gelijk verdeeld over de verschillende typen delicten) omdat een deel van de dossiers niet beschikbaar is vanwege beroep of appèl.

De beoogde steekproef per arrondissement is weergegeven in bijlage 4.

4.2.4 Samenstelling steekproef

Samenstelling steekproef per arrondissement

Tabel 4.3 Aantal onderzochte strafdossiers per arrondissement per type zeer ernstig delict

type zeer ernstig delict	Amsterdam	Rotterdam	Arnhem	Den Bosch	Roermond	Leeuwarden	totaal
brandstichting	7	9	9	11	10	10	56
openlijke geweldpleging	19	15	8	17	10	9	78
moord of doodslag	5	5	2	4	2	6	24
agressie total	31	29	19	32	22	25	158
diefstal met geweld	40	39	16	14	14	15	138
afpersing	18	19	7	9	5	5	63
vermogen met geweld totaal	58	58	23	23	19	20	201
zedes	18	20	16	16	6	11	88
totaal	107	107	59	71	47	56	447

In totaal zijn 447 strafdossiers onderzocht. Het aantal bestudeerde dossiers wijkt af van het aantal beoogde dossiers. Hiervoor zijn de volgende redenen aan te halen.

- Onvoldoende veroordelingen voor de type delicten moord of doodslag en zedendelicten in sommige arrondissementen.
- Onvoldoende dossiers met een veroordeling voor een bepaald type delict dan waar op basis van de oversampling rekening mee was gehouden. Dit geldt vooral voor zware mishandeling in Arnhem.
- Het niet overeenkomen van het delicttype waarop was geselecteerd in de OMDATA met het delicttype in het vonnis in het dossier.

In de gerealiseerde steekproef komen geen dubbeltellingen voor. Geen van de onderzochte dossiers betrof jeugdigen die in 2006 meerdere veroordelingen voor een zeer ernstig delict hebben gekregen. Het aantal strafdossiers/strafzaken komt overeen met het aantal jeugdigen. Bij de bespreking van de resultaten wordt daarom *jeugdigen* als eenheid van analyse aangehouden.

Samenstelling steekproef naar poging en gepleegd in groepsverband

Tabel 4.4 Aantal jeugdigen met een veroordeling voor zeer ernstige delicten naar pogingen versus voltooide delicten en alleen gepleegd versus in groepsverband gepleegd in percentages (n=447)

type zeer ernstig delict	totaal	poging %	voltooid %	alleen %	in groepsverband gepleegd %
brandstichting	55	9	91	43	57
openlijke geweldpleging	78	64	36	83	17
moord of doodslag	24	92	8	63	38
diefstal met geweld	136	26	74	39	61
afpersing	63	41	59	46	54
zedendelicten	86	12	88	61	39
totaal	447	33	67	54	46

Tweederde van de jeugdigen in de steekproef is veroordeeld voor een voltooid zeer ernstige delict. Dit is statistisch minder dan het landelijk percentage. Per delicttype zijn er echter wel verschillen. Het verschil is het grootst voor de delicttypen afpersing, zedendelicten en brandstichting.

Bijna de helft van de jeugdigen is veroordeeld voor een zeer ernstig delict dat in groepsverband is gepleegd. Dit is statistisch significant minder dan het landelijk percentage. Afpersing, openlijke geweldpleging en brandstichting zijn minder in groepsverband gepleegd dan landelijk gemiddeld.

De steekproef is dus geen volledige afspiegeling van het landelijk beeld wat betreft poging versus voltooide delicten en alleen versus in groepsverband gepleegde delicten. Echter, zoals in hoofdstuk 2 is aangegeven, maakt het jeugdstrafrecht geen onderscheid naar de aard van het daderschap, noch naar de aard van de uitvoering van het delict. Daarom wordt verondersteld dat deze afwijkingen geen gevolgen hebben voor de interpretatie van de resultaten.

Samenstelling steekproef naar achtergrondkenmerken

De steekproef bestaat voor 6% uit meisjes en voor 94% uit jongens. Het aandeel meisjes is het grootst bij de delicten moord of doodslag (17%) en zware mishandeling (10%).

In tabel 4.5 is de leeftijd van de veroordeelde jeugdigen ten tijde van het plegen van het delict weergegeven.

Tabel 4.5 Leeftijd van de jeugdigen in de steekproef naar delicttype (aantal en percentages) (n=447)

	leeftijd in categorieën										Totaal	
	12-13 jaar		14-15 jaar		16-17 jaar		18 jaar of ouder		onbekend			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
brandstichting	9	16	19	34	27	48	1	2	0	0	56	100
openlijke geweldpleging	5	6	23	30	48	62	0	0	2	2	78	100
moord of doodslag	0	0	10	42	14	59	0	0	0	0	24	101
diefstal geweld	14	10	48	35	74	54	1	1	1	1	138	101
afpersing	11	17	20	32	31	49	0	0	1	2	63	100
zedes	22	25	38	43	28	32	0	0	0	0	88	100
totaal	61	14	158	35	222	50	2	1	4	1	447	101

Alleen de rijpercentages zijn tot 100 gepercenteerd.

De verhouding tussen de verschillende leeftijdsgroepen is vergelijkbaar met de landelijke populatie en de subpopulatie van de geselecteerde arrondissementen: 14% van de zeer ernstige delicten is gepleegd door 12-13-jarigen, 35% door 14-15-jarigen en 50% door 16-17-jarigen.

Alle zeer ernstige delicttypen worden vaker gepleegd door 16- tot 17-jarigen, met uitzondering van zedendelicten. Bij dit laatste type zeer ernstige delicten maken de 14-15-jarigen het grootste aandeel uit. Ook de 12-13-jarigen hebben een groot aandeel hierin vergelijking met de andere delicttypen.

De herkomst van de jeugdigen is weergegeven in tabel 4.6. De herkomst is bepaald aan de hand van het geboorteland van de jeugdige en de ouders. Wanneer de jeugdige in Nederland geboren is, wordt, conform de definitie van het CBS, het geboorteland van de moeder gebruikt voor het bepalen van de herkomst.

Tabel 4.6 Herkomst van de jeugdige veroordeelden in de steekproef

	aantal	percentage
autochtoon Nederlands	163	36
Suriname	31	7
Nederlandse Antillen	31	7
Marokko	61	14
Turkije	37	8
overig niet-westers	42	9
overig westers	16	4
geboorteland Nederland, geboorteland ouders onbekend	63	14
onbekend	3	1
totaal	447	100

Ruim een derde van de veroordeelde jeugdigen heeft een autochtoon Nederlandse herkomst, tweederde is van allochtone afkomst. Zij en/of hun ouders zijn in het buitenland geboren. De meest voorkomende groep allochtone jeugdigen zijn Marokkaanse jeugdigen (14%). Daarnaast is van 14% niet bekend wat het geboorteland van de ouders is.

4.2.5 Screeningslijst dossieronderzoek

Voor het dossieronderzoek is een screeningslijst opgesteld²¹. Deze is uitgeprobeerd bij 32 proefdossiers in het arrondissement Amsterdam en vervolgens bijgesteld.

De screeningslijst bestaat uit zes onderdelen:

- 1 informatie over het delict waarvoor veroordeeld is
- 2 afdoening door de rechter
- 3 eis van de officier van justitie
- 4 advies van de Raad voor de Kinderbescherming (of gezinsvoogdij)
- 5 advies in Pro Justitiarapportage
- 6 achtergrondvariabelen

In het eerste deel zijn vragen opgenomen over het delict met hoogste strafdreiging waarvoor veroordeeld is en overige delicten die meegenomen zijn in het vonnis, het type delict, poging of gepleegd en gepleegd in groepsverband of niet.

In de delen twee tot met vijf zijn vragen opgenomen over de hoofdstraf, civiele maatregelen en bijzondere voorwaarden. Het betreft hier de afdoening door de rechter, de eis van het OM en het advies voor afdoening en bijzondere voorwaarden. Tevens is nagegaan in welke mate de afdoening en de eis overeenstemmen met de richtlijn voor strafvordering jeugd. Ook is gekeken in welke mate de rechter de eis van de officier volgt en in welke mate de rechter en het OM het advies van de Raad voor de Kinderbescherming (of gezinsvoogd) en/of in de Pro Justitiarapportage volgen.

In deel 6 over de achtergrondvariabelen zijn vragen opgenomen over de leeftijd van de jeugdige, de etnische achtergrond, hulpverleningsgeschiedenis, ondertoezichtstelling en uithuisplaatsing, stoornissen en eerdere politie- en justitiecontacten.

Met behulp van de screeningslijsten zijn in de uitgebreide strafdossiers op de rechtbanken per dossier vijf documenten gescreend:

- het vonnis
- de dagvaarding
- de vordering ter terechtzitting (VOT)
- de rapportage van de Raad voor de Kinderbescherming of van de gezinsvoogd (bureau jeugdzorg) of van de (jeugd)reclassering
- de Pro Justitiarapportage

Alleen deze documenten zijn gescreend. In deze documenten wordt normaal gesproken beschreven of jeugdigen een civiele maatregel hebben en/of ze een hulpverlenings- en justitiële geschiedenis hebben. Als deze documenten niet aanwezig waren is de informatie als missing beschouwd. Als in de documenten geen melding is gemaakt van een civiele maatregel, een hulpverleningsgeschiedenis en/of een justitieel verleden, zijn deze variabelen als niet van toepassing op de jeugdige gescoord. D.w.z. de jeugdige heeft geen civiele maatregel, geen eerdere contacten met hulpverlening en justitie. Indien een uitgebreid vonnis of een verslag van de rechtszitting in het dossier aanwezig was is dit wel gebruikt. In dit document staan zowel de eis van het OM, het advies van de Raad voor de Kinderbescherming en eventueel het advies uit Pro Justitiarapportages genoemd. Wanneer dit document

Noot 21 Deze screeningslijst is op te vragen bij de onderzoekers of het WODC.

aanwezig was, is dit in het dossier als informatiebron gebruikt. Dit was in relatief weinig dossiers het geval.

Niet in alle dossiers waren alle bovengenoemde documenten aanwezig. In 8% van de dossiers bevond zich geen VOT, in 16% geen raadsrapportage (of rapportage van gezinsvoogd of (jeugd)reclassering) en in 70% geen Pro Justitiarapportage. In 14% van de dossiers ontbraken zowel de raadsrapportage als een Pro Justitiarapportage. In deze cases waren achtergrondvariabelen dus grotendeels onbekend.

4.2.6 Analyse van de gegevens

De gegevens uit het dossieronderzoek zijn geanalyseerd met behulp van het statistisch programma SPSS. In eerste instantie is een statistisch beschrijvende analyse uitgevoerd (hoeveel). Vervolgens zijn statistische verschillen en verbanden onderzocht en statistisch getoetst. Om de invloed van achtergrondvariabelen en kenmerken van het delict op de wijze van afdoening te achterhalen, is logistische regressieanalyse gedaan met de methode ENTER. Verschillen in afdoeningen tussen de zes onderscheiden typen delicten zijn getoetst met behulp van een Chi-kwadraat test. Verschillen in strafmaat zijn getoetst met behulp van oneway-anova (variatieanalyse).

4.2.7 Beperkingen van het onderzoek

Het dossieronderzoek kent enkele beperkingen. Er is een selectie gemaakt van arrondissementen om een goede spreiding over Nederland te realiseren. Verder is bij de trekking van de steekproef alleen gekeken naar representativiteit op type zeer ernstig delict en leeftijd op pleegdatum. Er is geen informatie over achtergrondkenmerken beschikbaar van jeugdigen waarvan het dossier niet aanwezig was op de rechtbank. Het is tevens niet bekend of de zaken waarvan de dossiers niet aanwezig waren op een andere wijze zijn afgedaan dan de bestudeerde dossiers. Ook beperkte het dossieronderzoek zich tot de strafdossiers en de bovengenoemde documenten in de strafdossiers. Hierdoor kan informatie over met name civielrechtelijke beslissingen mogelijk ontbreken.

4.3 Onderzoeksopzet kwalitatieve interviews

Selectie van respondenten

In alle zes arrondissementen hebben face to face interviews plaatsgevonden met kinderrechters die zijn belast met jeugdstrafrecht en jeugdofficieren. Per arrondissement is er gesproken met twee kinderrechters en één jeugdofficier van justitie. Gelijk aan de opzet van het dossieronderzoek is in het ressort Leeuwarden gesproken met kinderrechters en jeugdofficieren van de drie arrondissementen (Leeuwarden, Groningen en Assen). In elk van deze arrondissementen is gesproken met één kinderrechter en één jeugdofficier.

Uiteindelijk spraken wij met 13 kinderrechters²² en 8 jeugdofficieren. Van de 13 kinderrechters doen 5 kinderrechters zowel civielrechtelijke als strafrechtelijke zaken. Per rechtbank is door de contactpersoon van Raad van de Rechtspraak een kinderrechter als contactpersoon opgegeven. Vervolgens is intern gekeken per rechtbank wie aan het interview wilde en kon deelnemen. Officiëren van Justitie zijn benaderd via het secretariaat van de hoofdofficier van justitie. Ook hier is vervolgens intern gekeken naar wie aan het interview wilde en kon deelnemen. Het gaat dus om een selectie van respondenten en niet om een representatieve steekproef van kinderrechters en (jeugd)officiëren.

Semi-gestructureerde vragenlijst

De interviews zijn uitgevoerd met behulp van een semigestructureerde vragenlijst (zie bijlage 4). In grote lijnen werden dezelfde vragen gesteld aan rechters en officieren. Kinderrechters is gevraagd naar hun visie op en ideeën over de beste wijze van afdoening bij zeer ernstige delicten en welke factoren een rol spelen bij hun overwegingen. Officiëren van justitie is gevraagd naar hun visie op, en ideeën over, de beste reactie op zeer ernstige delicten en welke factoren een rol spelen bij hun overwegingen.

De gegevens uit de interviews zijn uitgewerkt en – met behulp van labeling en ordening naar thema – geanalyseerd. Hierbij is gekeken naar het onderwerp, de vraag, de rechter/officier, en de rechtbank. De uitkomsten zijn zo veel mogelijk met elkaar in verband gebracht.

Noot 22 Omdat een van de kinderrechters ten tijde van de uitvoering van het onderzoek niet beschikbaar was, heeft in Arnhem een gesprek plaatsgevonden met de griffier van de combizittingen.

5 Resultaten dossieronderzoek

5.1 Strafrechtelijke afdoening

Afdoening in enkelvoudige of meervoudige kamer

Het merendeel van de 447 zaken (64%) is in eerste aanleg afgedaan door de alleensprekende kinderrechter en 36% door de meervoudige strafkamer^{23 24}. Het is niet bekend hoeveel zaken door de alleensprekende kinderrechter vervolgens met een tussenvonnis doorverwezen zijn naar de meervoudige kamer. Zoals te verwachten worden de levensdelicten (moord en doodslag) eerder door de meervoudig kamer behandeld (92%) dan de zeer ernstige delicten openlijke geweldpleging (15%) en brandstichting (23%). In de richtlijn voor strafvordering is het rekwireerbeleid voor de laatste delicten in elk geval lager dan zes maanden jeugddetentie. Op basis van de omschrijvingen van het zeer ernstige delict in de dagvaarding is een vergelijking gemaakt met het rekwireerbeleid. Van de delicten waarvan op basis van de richtlijn minimaal zes maanden jeugddetentie wordt aanbevolen is 74% behandeld door de meervoudige kamer.

Tabel 5.1 Jeugdigen die veroordeeld zijn door de enkelvoudige kamer en meervoudige kamer per delicttype (aantal en percentage)

delicttype	enkelvoudige kamer		meervoudige kamer	
	n	%	n	%
brandstichting	43	77	13	23
openlijke geweldpleging	66	85	12	15
moord of doodslag	2	8	22	92
diefstal met geweld	79	57	59	43
afpersing	44	69	19	30
zedendelicten2	52	59	35	40
totaal	285	64	160	36

1 Een zaak is afgedaan door de politierechter

De opgelegde strafsancities

Kinderrechters kunnen hoofdstraffen en maatregelen al dan niet in combinatie opleggen voor zeer ernstige delicten. De meest voorkomende hoofdstraffen en maatregelen in de onderzochte dossiers zijn jeugddetentie, taakstraffen, de PIJ-maatregel en schadevergoeding. De overige hoofdstraffen (geldboete) en maatregelen (onttrekking aan het verkeer) zijn slechts in enkele zaken opgelegd. We bespreken achtereenvolgens de hoofdstraffen en maatregelen die zijn opgelegd, los van de vraag of ze in combinatie zijn opgelegd.

(Jeugd)detentie

De kinderrechters hebben bij 69% van de 447 jeugdigen uit het dossieronderzoek een (jeugd)detentie opgelegd al dan niet in combinatie met een andere sanctie (zie tabel 5.2). Een derde van de jeugdigen heeft zowel een voorwaardelijke als een onvoorwaardelijke (jeugd)detentie opgelegd gekregen, een kwart alleen een voorwaardelijke en 11% alleen een onvoorwaar-

Noot 23 Hierin neemt dan ook minstens een kinderrechter zitting.

Noot 24 Voor de leesbaarheid spreken we in het vervolg van de tekst over afdoening door de kinderrechter in plaats van afdoeningen door kinderrechter of de meervoudige kamer.

delijke (jeugd)detentie²⁵. Vijf jeugdigen hebben met toepassing van artikel 77b Sr een gevangenisstraf gekregen in plaats van jeugddetentie. Omdat het slechts om enkele jeugdigen gaat zijn deze meegenomen in de cijfers over jeugddetentie.

Tabel 5.2 Jeugdigen met opgelegde (jeugd)detentie al dan niet in combinatie met een andere sanctie per delicttype (aantal en percentage)

delicttype	onvoorwaardelijk		voorwaardelijk		voorwaardelijk en onvoorwaardelijk		totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%
brandstichting (n=56)	3	5	21	38	4	7	28	50
openlijke geweldpleging (n=78)	10	13	25	32	13	17	48	61
moord of doodslag (n=24)	4	17	3	13	13	54	20	83
diefstal met geweld (n=138)	13	9	31	23	68	49	112	81
afpersing (n=63)	8	13	12	19	29	46	49	78
zedes (n=88)	9	10	18	21	25	28	52	59
totaal (n=447)	47	11	110	25	152	34	309	69

Er is een duidelijk onderscheid te zien tussen het opleggen van (jeugd)detentie bij de verschillende typen delicten. Jeugddetentie wordt naar verhouding vaker opgelegd bij moord- en doodslag (83%) en bij diefstal met geweld (81%) en afpersing (78%) dan bij de andere typen delicten. Dit geldt vooral voor de combinatie van een voorwaardelijke en een onvoorwaardelijke jeugddetentie. Daarentegen wordt bij brandstichting en openlijke geweldpleging iets vaker dan gemiddeld alleen een voorwaardelijke jeugddetentie opgelegd.

Taakstraffen

In tabel 5.3 zijn de opgelegde taakstraffen al dan niet in combinatie met andere sancties weergegeven.

Tabel 5.3 Jeugdigen met een opgelegde taakstraf al dan niet in combinatie met andere sancties per delicttype (aantal en percentage)

delicttype	onvoorwaardelijke		voorwaardelijk		voorwaardelijk en onvoorwaardelijk		totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%
brandstichting (n=56)	43	77	0	0	6	11	49	88
openlijke geweldpleging (n=78)	57	73	1	1	8	10	66	84
moord of doodslag (n=24)	5	21	0	0	0	0	5	21
diefstal met geweld (n=138)	90	65	1	1	11	8	102	74
afpersing (n=63)	38	60	2	3	3	5	43	68
zedes (n=88)	47	53	3	3	2	2	52	58
totaal (n=447)	280	63	7	2	30	7	317	72

Van de jeugdigen in het dossieronderzoek heeft 72% een taakstraf gekregen al dan niet in combinatie met een andere sanctie. Dit is vooral een onvoorwaardelijke taakstraf (63%). Alleen een voorwaardelijke taakstraf of de com-

Noot 25 De onvoorwaardelijke jeugddetentie kan daarbij gelijk zijn aan het voorarrest. Dit is niet meegenomen in het dossieronderzoek.

binatie van een onvoorwaardelijke en een voorwaardelijke taakstraf is slechts in enkele gevallen opgelegd (respectievelijk 2 en 7%). Hierbij dient te worden opgemerkt dat deze wel in combinatie met andere hoofdstraffen of maatregelen zijn opgelegd.

Taakstraffen zijn al dan niet in combinatie met een andere sanctie minder vaker opgelegd bij moord en doodslag (21%) en zedendelicten (58%) dan bij de andere delicttypen.

Een taakstraf kan bestaan uit een werkstraf, een leerstraf of een combinatie van beide. Hoewel een taakstraf (gedeeltelijk) voorwaardelijk kan worden opgelegd heeft geen van de jeugdigen in het dossieronderzoek een voorwaardelijke leerstraf gekregen.

Werkstraffen

In tabel 5.4 is het aantal jeugdigen dat een werkstraf heeft gekregen al dan niet in combinatie met een andere sanctie weergegeven.

Tabel 5.4 Aantal jeugdigen met een opgelegde werkstraf al dan niet in combinatie met een andere sanctie per delicttype (aantal en percentage)

delicttype	onvoorwaardelijke		voorwaardelijk		voorwaardelijk en onvoorwaardelijk		totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%
brandstichting (n=56)	43	77	0	0	5	9	48	86
openlijke geweldpleging (n=78)	54	69	1	1	5	6	60	76
moord en doodslag (n=24)	5	21	0	0	0	0	5	21
diefstal met geweld (n=138)	73	53	1	1	9	7	83	61
afpersing (n=63)	34	54	2	3	2	3	38	60
zedes (n=88)	35	40	3	3	0	0	38	43
totaal (n=447)	244	55	7	2	21	5	272	61

Percentages horizontaal tellen niet helemaal op vanwege afronding.

Het merendeel van de jeugdigen in het dossieronderzoek is onvoorwaardelijke werkstraf al dan niet in combinatie met een andere straf opgelegd, namelijk 61%. Voor brandstichting (86%) en openlijke geweldpleging (76%) is naar verhouding vaker een werkstraf opgelegd dan bij de andere typen delicten.

Bij werkstraffen wordt in geen van de dossiers gespecificeerd wat de aard van de werkzaamheden is die moeten worden uitgevoerd. Wel worden in vier arrondissementen in sommige vonnissen expliciet termijnen genoemd waarin de onbetaalde arbeid moet worden uitgevoerd. Er kan dan ook niet worden vastgesteld of de inhoud van de werkstraf enige relatie heeft met het bewezen verklaarde. In twee arrondissementen wordt expliciet de rol van de Raad voor de Kinderbescherming ten aanzien van de werkstraf aangegeven. In een arrondissement wordt aangegeven dat de werkstraf moet worden uitgevoerd bij organisaties die zijn aangesloten of erkend door de Raad voor de Kinderbescherming. Bij een ander arrondissement wordt aangegeven dat de jeugdige zich moet richten naar de aanwijzingen van de coördinator van de taakstraffen van de Raad voor de Kinderbescherming.

Leerstraffen

Een derde van de jeugdigen heeft een leerstraf opgelegd gekregen al dan niet in combinatie met een andere straf of maatregel. Leerstraffen zijn alleen onvoorwaardelijk opgelegd. Bij 9% van de jeugdige is, meestal in combinatie met een andere sanctie, alleen een onvoorwaardelijke leerstraf opgelegd.

Bij de overige 24% is een leerstraf in combinatie met een (on)voorwaardelijke werkstraf al dan niet in combinatie met nog een andere sanctie opgelegd.

Wanneer een kinderrechter een leerstraf oplegt, wordt in 97% van de gevallen gespecificeerd welke leerstraf moet worden uitgevoerd. Het meest wordt sociale vaardigheidstraining opgelegd (zie tabel 5.5).

Tabel 5.5 Aantal opgelegde leerstraffen naar aard en totaal aantal leerstraffen en percentage naar delicttype

	sociale vaardigheidstraining	agressieregulatie	Seksualiteit	middelen en delict	slachtoffer in beeld	totaal	
	n	n	N	n	n	n	%
brandstichting (n=56)	8	0	0	2	0	13	23
openlijke geweldpleging (n=78)	10	7	0	1	5	24	31
moord en doodslag (n=24)	1	0	0	0	0	2	8
diefstal met geweld (n=138)	21	5	0	1	14	42	30
afpersing (n=63)	6	2	0	1	5	45	71
zedes (n=88)	12	0	18	2	1	31	35
totaal (n=447)	58	14	18	7	25	147	33

Maatregelen

In het dossieronderzoek blijkt dat kinderrechters twee soorten maatregelen vaak opleggen bij deze zeer ernstige delicten: plaatsing in een inrichting voor jeugdigen en schadevergoeding. De aantallen en percentages zijn weergegeven in tabel 5.6.

Tabel 5.6 Aantal jeugdigen met opgelegde maatregelen al dan niet in combinatie met een andere sanctie per delicttype (aantal en percentage)

delicttype	onvoorwaardelijke PIJ		voorwaardelijk PIJ		schadevergoeding	
	n	%	n	%	n	%
brandstichting (n=56)	2	4	0	0	9	16
openlijke geweldpleging (n=78)	2	3	0	0	30	39
moord en doodslag (n=24)	6	25	0	0	13	54
diefstal met geweld (n=138)	5	4	0	0	39	28
afpersing (n=63)	4	6	0	0	13	21
zedes (n=88)	7	8	3	3	14	16
totaal (n=447)	26	6	3	1	118	26

PIJ-maatregel

De kinderrechters hebben bij 7% van de jeugdigen uit dossieronderzoek een PIJ-maatregel opgelegd al dan niet in combinatie met een hoofdstraf en

meestal in de onvoorwaardelijke vorm. Naar verhouding zijn de meeste PIJ-maatregelen opgelegd bij jeugdigen die veroordeeld zijn voor (poging tot) moord of doodslag (25%) en – zij het in mindere mate – bij jeugdigen die veroordeeld zijn voor een zedendelict (11%).

Schadevergoeding

Bij een kwart van de jeugdigen is tevens de verplichting tot betaling van een schadevergoeding aan het slachtoffer opgelegd. Dit is vooral bij de delicttypen moord of doodslag (54%) en openlijke geweldpleging (39%) gebeurd.

5.2 Combinaties van afdoeningen

Hoofdstraffen konden in de periode waarop het dossieronderzoek betrekking heeft behoudens de in artikel 77gSR genoemde uitzonderingen gecombineerd en in combinatie met maatregelen worden opgelegd (zie 2.3). Eerst is onderzocht of de jeugdige een enkelvoudige of een combinatie van hoofdstraffen en/of maatregelen is opgelegd. Van de 447 jeugdigen heeft 32% een enkelvoudige straf of maatregel gekregen en 68% een combinatie van hoofdstraffen en/of maatregelen.

Enkelvoudige straffen of maatregelen

In tabel 5.7 is weergegeven welke enkelvoudige straffen of maatregelen zijn opgelegd. Wanneer kinderrechters een enkelvoudige straf hebben opgelegd bij deze zeer ernstige delicten dan zijn dat vooral enkelvoudige onvoorwaardelijke taakstraffen. Dit is het geval in 91 van de 143 zaken met een enkelvoudige straf (64%). Dit is 20% van de totale steekproef. Enkelvoudige straffen zijn vooral opgelegd bij de delicttypen brandstichting en zedendelicten.

Tabel 5.7 Jeugdigen met een enkelvoudige sanctie per type zeer ernstig delict waarvoor ze veroordeeld zijn (aantal en percentages)

delict type		enkelvoudige onvoorwaardelijke sanctie				enkelvoudige voorwaardelijke sanctie			totaal	
		PIJ	jeugddetentie	taakstraf	geldboete	PIJ	jeugddetentie	taakstraf		
		N	n	n	n	N	N	N	n	%
brandstichting (n=56)		0	0	22	0	0	3	0	25	45
openlijke geweldpleging (n=78)		0	4	20	1	0	1	0	27	34
moord en doodslag (n=24)		4	2	0	0	0	0	0	6	25
diefstal geweld (n=138)		1	4	15	0	0	4	1	25	18
afpersing (n=63)		0	1	10	1	0	2	3	17	27
zedes (n=88)		4	4	24	0	3	5	3	43	49
totaal (n=447)	n	9	17	91	2	3	15	6	143	32
	%	2	4	20	0.5	1	3	1		

Percentages tellen niet helemaal op tot 100 vanwege afronding

Combinatie van hoofdstraffen en maatregelen

Bij de combinaties van hoofdstraffen en maatregelen is eerst het onderscheid gemaakt tussen:

- Alleen voorwaardelijke straffen en/of maatregelen of alleen een onvoorwaardelijke straf en/of maatregelen.
- Een combinatie van voorwaardelijke en onvoorwaardelijke straffen.

Een combinatie van alleen voorwaardelijke straffen en/of maatregelen komt niet voor.

Op basis van deze indeling kunnen de volgende combinaties worden onderscheiden in het dossieronderzoek:

- onvoorwaardelijke jeugddetentie + onvoorwaardelijke taakstraf
- onvoorwaardelijke jeugddetentie + voorwaardelijke jeugddetentie
- onvoorwaardelijke jeugddetentie + voorwaardelijke jeugddetentie + onvoorwaardelijke taakstraf
- onvoorwaardelijke taakstraf + voorwaardelijke taakstraf
- voorwaardelijke jeugddetentie + onvoorwaardelijke taakstraf
- onvoorwaardelijke PIJ maatregel + (on)voorwaardelijke jeugddetentie

Daarnaast is er een aantal categorieën dat slechts enkele malen voorkwam:

- onvoorwaardelijke jeugddetentie en voorwaardelijke taakstraf (1 maal)
- onvoorwaardelijke jeugddetentie + voorwaardelijke jeugddetentie + onvoorwaardelijke taakstraf + voorwaardelijke taakstraf (1 maal)
- onvoorwaardelijke jeugddetentie + onvoorwaardelijke taakstraf + voorwaardelijke taakstraf (2 maal)

Deze zijn samengenomen tot de categorie 'overig'.

Het voorkomen van deze combinaties per type delict is weergegeven in tabel 5.8.

Tabel 5.8 Jeugdigen met een combinatie van sancties per type zeer ernstige delicten waarvoor ze veroordeeld zijn (aantallen en percentages)

delict type	ojd+ovts	ojd+vwjd	ojd+vwjd+ovts	ovts+vwts	vwjd+ovts	opij +(o)jd	overig	totaal	
	n	n	n	n	n	n	n	n	%
brandstichting (n=56)	0	1	3	6	19	2	0	31	55
openlijke geweldpleging (n=78)	2	2	11	8	26	2	0	51	65
moord of doodslag (n=24)	0	11	2	0	3	2	0	18	75
diefstal geweld (n=138)	4	22	44	10	27	4	2	113	82
afpersing (n=63)	1	11	17	1	10	4	2	46	73
zeden (n=88)	1	16	9	2	14	3	0	45	51
totaal (n=447) n	8	63	86	27	99	17	4	304	68
%	2	14	19	6	22	4	1		

Ojd=onvoorwaardelijke jeugddetentie, vwjd= voorwaardelijke jeugddetentie, ovts=onvoorwaardelijke taakstraf; vwts=voorwaardelijke taakstraf, opij=onvoorwaardelijke PIJ-maatregel

Combinaties van straffen en maatregelen komen naar verhouding het meest voor bij de delicttypen diefstal met geweld, moord en doodslag en afpersing.

De meest voorkomende combinaties zijn een voorwaardelijke jeugddetentie in combinatie met een onvoorwaardelijke taakstraf (22%) en een onvoorwaardelijke en voorwaardelijke jeugddetentie in combinatie met een onvoorwaardelijke taakstraf (19%).

Er is duidelijk verschil tussen de typen delicten in de combinaties van afdoeningen:

- Voor moord of doodslag is de combinatie voorwaardelijke en onvoorwaardelijke jeugddetentie relatief vaker opgelegd.
- Voor brandstichting en openlijke geweldpleging is relatief de combinatie van een onvoorwaardelijke taakstraf met een voorwaardelijke (jeugd)detentie het meest opgelegd.
- Voor diefstal met geweld en afpersing is de combinatie onvoorwaardelijke en voorwaardelijke jeugddetentie gecombineerd met een taakstraf het meest frequent opgelegd.
- Zedendelicten zijn het meest frequent afgedaan met een combinatie van een taakstraf met een voorwaardelijke jeugddetentie of een voorwaardelijke en onvoorwaardelijke jeugddetentie.

5.3 Bijzondere voorwaarden

Bij 57% van de jeugdigen zijn bijzondere voorwaarden in het vonnis opgenomen (zie tabel 5.9). Dit zijn de voorwaarden waar de jeugdigen zich bij een voorwaardelijke straf in hun proeftijd aan moeten houden.

Tabel 5.9 Jeugdigen met bijzondere voorwaarden naar type zeer ernstig delict waarvoor veroordeeld is (aantal en percentages)

delicttype	bijzondere voorwaarden		MHST&B (Toezicht en Begeleiding)				volwassenreclassering		gedragsbeïnvloedende voorwaarde		gezinsbeïnvloedende voorwaarde		bijzondere voorwaarden gericht re-integratie	
	n	%	n	%	n	%	n	%n	n	%	n	%	n	%
brandstichting (n=56)	25	45	22	39	1	2	2	4	5	9	0	0	0	0
openlijke geweldpleging (n=78)	39	50	35	45	0	0	2	3	15	19	4	5	5	6
moord en doodslag (n=24)	16	67	12	50	1	4	2	8	7	29	2	8	0	0
diefstal geweld (n=138)	89	65	79	57	2	1	4	3	38	28	4	3	6	4
afpersing (n=63)	36	57	33	52	3	5	2	3	11	18	0	0	2	3
zedes (n=88)	50	57	39	44	0	0	7	8	22	25	3	3	3	3
totaal (n=447)	255	57	219	49	10	2	19	4	98	22	13	2	16	4

De meest opgelegde bijzondere voorwaarden zijn de controlerende voorwaarden. De maatregel Hulp en Steun komt hierbij het meest voor. Deze is al dan niet in combinatie met andere bijzondere voorwaarden bij 49% van de jeugdigen. Bij 4% van de jeugdigen wordt volwassenenreclassering als bijzondere voorwaarde opgelegd. Dit gaat om jeugdigen die reeds 18 of bijna 18 jaar zijn. Bij 2% van de jeugdigen is toezicht en begeleiding opgelegd. Ongeveer een derde van de jeugdigen heeft alleen controlerende voorwaarden opgelegd gekregen met daaraan toegevoegd de formulering 'het zich houden aan de aanwijzingen van een instelling'. Het wordt dan aan de (jeugd)reclassering of het bureau jeugdzorg overgelaten om te kijken welke behandeling of begeleiding een jeugdige nodig heeft.

In 22% van de vonnissen is een gedragsbeïnvloedende voorwaarde met toeleiding naar zorg opgenomen. Dit betekent dat een psychisch gerelateerde behandeling en/of een ITB-traject wordt opgelegd. Ambulante behandeling bij een ggz-instelling (11%) en/of een van de ITB-trajecten²⁶ (8%) worden het meest opgelegd. De ggz-instelling waarbij de jeugdige de behandeling moet volgen, wordt meestal specifiek genoemd en is daarom per arrondissement verschillend. Vaak wordt de instelling van voorkeur genoemd met de toevoeging 'of een vergelijkbare instelling'.

Bij 2% van de jeugdigen wordt als bijzondere voorwaarde gezinsbegeleiding of –behandeling opgelegd. Het gaat hierbij met name om Functionele Familitherapie of Multi Systeem Therapie. Dit is op zich opmerkelijk omdat de jeugdige een straf krijgt opgelegd en niet de ouders. Dit betekent waarschijnlijk dat de ouders vooraf hebben toegestemd in deelname aan een gezinsbegeleiding- of behandeling.

Gedragsbeïnvloedende voorwaarden met het oog op integratie zijn bij 6% van de jeugdigen opgelegd. Het gaat hierbij om voorwaarden zoals agresieregulatietraining, sociale vaardigheidstraining, dader-slachtofferleerproject, begeleid wonen en schoolopleiding.

In 23% van de strafzaken zijn controlerende voorwaarden opgelegd in combinatie met gedragsbeïnvloedende voorwaarden en/of gezinsbehandeling en in 3% van de strafzaken zijn alleen gedragsbeïnvloedende voorwaarden en/of gezinsbehandeling opgelegd. Er is geen duidelijk verband tussen het opleggen van bijzondere voorwaarden en het type delict.

5.4 Combinaties van bijzondere voorwaarden en sancties

In 57% van de 447 onderzochte vonnissen zijn bijzondere voorwaarden opgenomen. Bijzondere voorwaarden kunnen in het vonnis worden opgenomen wanneer er sprake is van een geheel of gedeeltelijk voorwaardelijke straf. Bij 75% van de jeugdigen met een voorwaardelijke straf zijn bijzondere voorwaarden in het vonnis opgenomen. Bij 14 jeugdigen is geen geheel of gedeeltelijk voorwaardelijke sanctie opgelegd maar zijn wel bijzondere voorwaarden in het vonnis opgenomen. Dit is wettelijk niet mogelijk. Bij deze jeugdigen is wel een proeftijd in het vonnis vermeld en/of loopt nog een proeftijd met bijzondere voorwaarden van een eerdere veroordeling. Het gaat hier om jeugdigen waarbij een eerdere veroordeling ten uitvoer wordt gelegd.

Bijzondere voorwaarden worden eerder opgelegd als er sprake is van een voorwaardelijke jeugddetentie dan van een voorwaardelijke taakstraf. Bij 80% van de jeugdigen met een voorwaardelijke jeugddetentie zijn bijzondere voorwaarden opgenomen in het vonnis en bij 62% van de jeugdigen met een voorwaardelijke taakstraf.

Voorwaardelijke straffen worden vaak in combinatie gegeven met onvoorwaardelijke straffen. Bijzondere voorwaarden worden eerder opgelegd bij een combinatie van straffen met een voorwaardelijke deel dan bij enkelvoudige voorwaardelijke straffen: 79% versus 50%.

Noot 26 ITB, ITB-Criem of ITB-Harde Kern.

5.5 Hoogte van de afdoening

In tabel 5.10 is per type zeer ernstig delict weergegeven wat de duur van de opgelegde jeugddetentie en de omvang van de taakstraf is. Wanneer de jeugdige de desbetreffende straf niet opgelegd heeft gekregen is dit meegeteld als 0 dagen of uren.

Tabel 5.10 Hoogte van de afdoening (detentie in dagen en taakstraffen in uren)²⁷

delicttype		maximum	gemiddelde	std.afwijking
brandstichting (n=56)	dagen detentie	365	45	72
	dagen voorwaardelijk	365	33	63
	dagen onvoorwaardelijk	210	12	42
	uren taakstraf	240	73	59
	waarvan voorwaardelijk werkstraf	60	4	11
	waarvan onvoorwaardelijke werkstraf	240	59	59
	waarvan uren onvw leerstraf	200	10	29
openlijke geweldpleging (n=78)	dagen detentie	240	46	63
	dagen voorwaardelijk	150	22	33
	dagen onvoorwaardelijk	230	24	51
	uren taakstraf	200	61	42
	waarvan voorwaardelijk werkstraf	50	4	11
	waarvan onvoorwaardelijke werkstraf	200	47	42
	waarvan uren onvw leerstraf	100	10	18
moord en doodslag (n=24)	dagen detentie (n=23)	600	208	180
	dagen voorwaardelijk (n=23)	360	107	106
	dagen onvoorwaardelijk (n=23)	480	102	116
	uren taakstraf	270	33	73
	waarvan voorwaardelijk werkstraf	0	0	0
	waarvan onvoorwaardelijke werkstraf	240	31	67
	waarvan uren onvw leerstraf	30	3	8
diefstal geweld (n=138)	dagen detentie (n=135)	731	98	118
	dagen voorwaardelijk (n=135)	360	49	60
	dagen onvoorwaardelijk (n=135)	548	50	88
	uren taakstraf	240	63	62
	waarvan voorwaardelijk werkstraf	60	3	11
	waarvan onvoorwaardelijke werkstraf	200	49	57
	waarvan uren onvw leerstraf	200	11	25
afpersing (n=63)	dagen detentie (n=62)	450	96	110
	dagen voorwaardelijk (n=62)	240	50	59
	dagen onvoorwaardelijk (n=62)	320	46	75
	uren taakstraf	226	64	62
	waarvan voorwaardelijk werkstraf	80	4	15
	waarvan onvoorwaardelijke werkstraf	200	51	59
	waarvan uren onvw leerstraf	150	9	22

Noot 27 Dit is exclusief de 5 jeugdigen die gevangenisstraf hebben gekregen volgens het volwassenstrafrecht.

delicttype		maximum	gemiddelde	std.afwijking
zeden (n=88)	dagen detentie	330	71	94
	dagen voorwaardelijk	220	38	57
	dagen onvoorwaardelijk	246	33	55
	uren taakstraf	180	42	46
	waarvan voorwaardelijk werkstraf	80	3	15
	waarvan onvoorwaardelijke werkstraf	180	25	37
	waarvan uren onvw leerstraf	80	14	21
totaal (n=447)	dagen detentie (n=442)	731	82	109
	dagen voorwaardelijk (n=442)	365	43	61
	dagen onvoorwaardelijk (n=442)	548	39	74
	uren taakstraf	270	58	57
	waarvan voorwaardelijk werkstraf	80	3	12
	waarvan onvoorwaardelijke werkstraf	240	44	54
	waarvan uren onvw leerstraf	200	11	22

Gemiddeld hebben de jeugdigen uit het dossieronderzoek 82 dagen jeugddetentie gekregen en 58 uren taakstraf. De gemiddelde opgelegde jeugddetentie is het hoogst voor de delicten moord of doodslag (208 dagen) en het laagste voor brandstichting en openlijke geweldpleging (45 en 46 dagen). Dit is zowel het geval voor het voorwaardelijk als het onvoorwaardelijk deel.

Gemiddeld krijgen de jeugdigen 58 uren taakstraf opgelegd. Het merendeel daarvan is onvoorwaardelijk, namelijk gemiddeld 43 uren. Het hoogst aantal uren wordt gemiddeld opgelegd bij brandstichting (73 uren) en het laagst bij moord of doodslag (33 uren) en zedendelicten (42). Bij de overige delicten ligt het gemiddeld aantal uren rond de 60.

Een aantal zaken valt verder op:

- De variatie in de opgelegde detentie is groot. Dit heeft onder meer te maken met het feit dat in sommige vonnissen meerder delicten zijn gevoegd. Echter, ook achtergrondkenmerken van de jeugdigen kunnen hierbij een rol bij spelen.
- Bij onvoorwaardelijke jeugddetentie speelt het aantal dagen dat jeugdigen in voorlopige hechtenis hebben gezeten een rol. In sommige gevallen zal de onvoorwaardelijk straf gelijk zijn aan het aantal dagen in voorlopige hechtenis; het aantal dagen voorlopige hechtenis is echter niet meegenomen in dit onderzoek. Daarnaast speelt ook een tenuitvoerlegging van een eerdere voorwaardelijke straf een rol.
- De gemiddelde omvang van de (on)voorwaardelijke werkstraffen is voor de verschillende typen delicten (met uitzondering van moord en doodslag) vergelijkbaar.
- De kleinste verschillen vinden we voor leerstraffen. Leerstraffen hebben een vast aantal uren.

Vergelijking met eis OM

In totaal volgt 44% van de kinderrechters in de onderzochte zaken de eis van het OM; 38% volgt de eis gedeeltelijk. In deze gevallen leggen zij meestal een lagere straf op dan geëist en/of een andere combinatie van sancties. Bij 8% van de jeugdigen volgt de kinderrechter de eis van het OM helemaal niet. Zij leggen een ander soort straf of sanctie op dan door het OM wordt geëist. Van de overige 10% is de eis niet bekend.

Het verschil tussen eis en uitspraak kan veroorzaakt zijn doordat de eis gewoonlijk gebaseerd is op de veronderstelling van het OM dat al het tenlastegelegde bewezen zal worden verklaard en – voor zover het primair/-subsidiair tenlastegelegde feiten betreft - het primaire feit (de zwaarste variant) bewezen zal worden verklaard. Niet altijd worden alle ten laste gelegde feiten en zeker niet de zwaarste variant bewezen verklaard. In dat geval zullen de opgelegde sancties lager uitvallen dan geëist²⁸.

Gemiddeld wijkt de hoogte van de opgelegde (jeugd)detentie door kinderrechters alleen af van de eis van OM wat betreft de voorwaardelijke jeugdetentie²⁹.

Er zijn echter verschillen per type zeer ernstig delict:

- Er zijn geen significante verschillen tussen hoogte van de afdoening en de eis bij de typen delict 'moord en doodslag', 'diefstal met geweld' en 'afpersing'.
- Er zijn significante verschillen tussen de hoogte van de afdoening en de eis voor voorwaardelijke detentie bij type delict 'brandstichting' en 'openlijke geweldpleging' en 'zedendelicten'. De eis is gemiddeld hoger dan de afdoening.

Het aantal uren werkstraf dat gemiddeld door de kinderrechters onvoorwaardelijk is opgelegd, is lager dan geëist door het OM. Dit verschil is significant voor alle delicten samen en voor de type delicten 'brandstichting' en 'afpersing'.

Er zijn geen significante verschillen tussen de gemiddelde opgelegde uren voorwaardelijke werkstraf en leerstraf door de rechter en de eis van het OM. Leerstraffen hebben per type een vastgestelde aantal uren. De eis van de het OM en de afdoening van de kinderrechter wijken daarom niet van elkaar af.

Vergelijking met richtlijn voor strafvordering jeugd

De eis van het OM is vergeleken met de 'Richtlijn voor strafvordering jeugd'. Deze vergelijking is moeilijk om de volgende redenen:

- Vaak wordt meer dan één zaak (al of niet gevoegd) gelijktijdig met een andere zaak berecht. De strafeis is dan niet een simpele optelsom van de voor de verschillende onderdelen geldende richtlijnen.

Noot 28 In hoofdstuk is tevens aangegeven dat het delictnummer in OMDATA niet altijd overeenkwam met het delictnummer waarvoor veroordeeld is. In de meeste gevallen waar dit zo was, werd veroordeeld voor een delict met een lagere strafdreiging.

Noot 29 Dit is getoetst door middel van een gepaarde t-toets.

- Er is een tenuitvoerlegging van een eerdere voorwaardelijke straf meegenomen in het vonnis.
- Het is moeilijk te achterhalen hoe voorwaardelijke en een onvoorwaardelijke straffen bij elkaar opgeteld dienen te worden.

Algemeen kan echter gesteld worden dat de eis van het OM in 33% van de zaken lager is dan op basis van de richtlijn kan worden bepaald, in 22% van de zaken hoger en in 8% van de zaken overeenstemt met de richtlijn. Bij de rest is vergelijking onduidelijk vanwege bovenstaande redenen of omdat er geen VOT aanwezig is in het dossier. Bij de onderzochte jeugdigen spelen blijkbaar ook andere factoren dan alleen het delict een rol in het vaststellen van de eis.

5.6 Relatie achtergrondkenmerken van jeugdigen, kenmerken van delict en afdoening

Gezien de grote variatie in zowel de aard als de hoogte van de straffen en maatregelen is gekeken naar een relatie tussen achtergrondkenmerken en kenmerken van het delict en het al dan niet opleggen van jeugddetentie, taakstraffen en bijzondere voorwaarden. Omdat achtergrondkenmerken onderling samenhangen (bijvoorbeeld jeugdigen die recidiveren hebben vaker een hulpverleningsgeschiedenis en op jeugdigen met een hulpverleningsgeschiedenis is ook vaker een civielrechtelijke maatregel van toepassing) zijn deze relaties multivariaat onderzocht met behulp van een logistische regressie.

Opleggen van jeugddetentie

De volgende achtergrondkenmerken zijn meegenomen in de logistische regressieanalyse als verklarende variabelen voor het al dan niet opleggen van jeugddetentie:

- leeftijd
- allochtoon/autochtoon³⁰
- hulpverleningsgeschiedenis
- recidive
- civiele maatregel ten tijde van de zitting

Omdat ook kenmerken van het delict bepalend kunnen zijn voor de op te leggen straf zijn de volgende delictkenmerken meegenomen in de analyse:

- ernst van het delict (op basis van de hoogte van de strafdreiging)³¹
- poging of gepleegd
- gepleegd in groepsverband of alleen
- aantal delicten in het vonnis

Daarnaast is ook de 'procesvariabele' doorlooptijd: de tijd tussen het delict en de zitting meegenomen in de analyse.

Noot 30 De variabele autochtoon/allochtoon is samengesteld door autochtoon Nederlands en westerse allochtonen samen te nemen en alle niet-westerse allochtonen.

Noot 31 De ernst van het delict is bepaald op basis van het aantal dagen strafdreiging. Omdat de hoogste strafdreiging van 10950 dagen slechts 7 keer voorkwam bepaalde deze erg de uitkomsten van de analyse. Deze 7 cases zijn daarom samengenomen met de cases met een strafdreiging van 5475 dagen.

Gezien het relatief grote aantal cases waarin niet alle achtergrondkenmerken bekend zijn, zijn de analyses in eerste instantie uitgevoerd op de totale groep. Ook zijn alle variabelen tegelijkertijd in de analyse meegenomen door middel van de methode ENTER³². De resultaten zijn weergegeven in tabel 5.12.

Tabel 5.11 De invloed van delict- en achtergrondkenmerken op het opleggen van jeugddetentie: resultaten van de logistische multiple regressie (n=337)³³

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95,0% C.I. for EXP(B)	
								lower	upper
Step 1(a)	first offender (versus recidivist)	-,801	,286	7,819	1	,005	,449	,256	,787
	autochtoon (versus allochtoon)	-,542	,276	3,868	1	,049	,582	,339	,998
	in groepsverband gepleegd (versus alleen)	-,118	,295	,161	1	,688	,888	,498	1,585
	leeftijd ten tijde van delict	,221	,096	5,237	1	,022	1,247	1,032	1,506
	ernst delict	,200	,153	1,710	1	,191	1,222	,905	1,650
	doorlooptijd	,005	,004	1,375	1	,241	1,005	,997	1,013
	hulpverleningsgeschiedenis	-,250	,305	,673	1	,412	,779	,429	1,415
	aantal delicten in het de strafzaak	,652	,148	19,335	1	,000	1,918	1,435	2,565
	poging (versus voltooid delict)	,708	,307	5,302	1	,021	2,030	1,111	3,707
	civiele maatregel	,212	,405	,274	1	,601	1,236	,559	2,733
	constant	-4,053	1,741	5,422	1	,020	,017		

Nagelkerke R Square=0,26
Chi-kwadraat 10,369 (df=8)

Na correctie voor de onderlinge samenhang tussen achtergrondkenmerken en kenmerken van het delict leveren vijf variabelen nog een unieke bijdrage aan de voorspelling van het opleggen van jeugddetentie:

- Recidive: First offenders hebben 0.45 keer minder kans om jeugddetentie opgelegd te krijgen dan recidivisten.
- Aantal delicten in het vonnis: naarmate er meer delicten in het vonnis zijn opgenomen is de kans groter dat jeugddetentie wordt opgelegd. Dit is ook een indicator voor recidive.
- Leeftijd: met de toenemende leeftijd neemt de kans op jeugddetentie toe.
- Poging versus voltooide delicten: bij een poging is 2,03 keer meer kans om een jeugddetentie te krijgen.
- Allochtoon/autochtoon: autochtonen hebben 0.58 keer minder kans om jeugddetentie te krijgen.

Het verband tussen het opleggen van jeugddetentie en poging vraagt enige verklaring. Uit nadere analyse blijkt dat bij delicten met een poging de doorlooptijden korter zijn en de delicten ernstiger. Hieruit kan worden afgeleid dat deze jeugdigen mogelijk niet uit voorlopige hechtenis geschorst zijn. Deze variabele is echter niet meegenomen in het dossieronderzoek.

Noot 32 Voorafgaand aan de regressieanalyse zijn de correlaties tussen de onafhankelijke variabelen onderzocht om na te gaan of er geen sprake is van multicollineariteit. Dit is het geval wanneer twee unieke onafhankelijke variabelen hoog correleren (boven de .90) en dus eigenlijk hetzelfde meten. Er is geen sprake van multicollineariteit.

Noot 33 Bij 110 jeugdigen ontbraken gegevens in de strafdossiers over een of meerdere achtergrondvariabelen.

Wanneer jeugdigen niet geschorst zijn hebben ze in elk geval de dagen in voorlopige hechtenis als jeugddetentie opgelegd gekregen.

Omdat in de interviews (zie hoofdstuk 6) is aangegeven dat zedendelicten door een ander type daders worden gepleegd, is de logistische regressie-analyse apart uitgevoerd voor de categorieën geweld en vermogen met geweld samen en voor de categorie zedendelicten. Voor de categorieën agressiedelicten en vermogen met geweld leidt dit niet tot andere resultaten. Bij zedendelicten doet zich het probleem voor dat slecht 66 van de 88 cases in de analyses worden meegenomen. De overige cases hebben een of meerdere ontbrekende waarden op de achtergrond variabelen. Geen van de variabelen draagt uniek bij aan de voorspelling van het opleggen van jeugddetentie bij zedendelicten.

Opleggen van een taakstraf

In de logistische regressie zijn dezelfde variabelen meegenomen als voor de voorspelling van het al dan niet opleggen van jeugddetentie. De uitkomsten van de analyse zijn weergegeven in tabel 5.13.

Tabel 5.12 De invloed van delict- en achtergrondkenmerken op het opleggen van een taakstraf: resultaten van de logistische multiple regressie (n=338)³⁴

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95,0% C.I. for EXP(B)	
								lower	upper
Step 1(a)	first offender (versus recidivist)	,583	,296	3,872	1	,049	1,792	1,002	3,204
	autochtoon (versus allochtoon)	,365	,269	1,840	1	,175	1,440	,850	2,439
	in groepsverband gepleegd (versus alleen)	-,124	,286	,188	1	,664	,883	,505	1,546
	leeftijd ten tijde van delict	-,068	,092	,543	1	,461	,934	,779	1,120
	ernst delict	-,313	,153	4,172	1	,041	,732	,542	,987
	doorlooptijd	-,005	,003	1,989	1	,158	,996	,989	1,002
	hulpverleningsgeschiedenis	,794	,291	7,450	1	,006	2,212	1,251	3,911
	aantal delicten in het de strafzaak	-,178	,096	3,430	1	,064	,837	,694	1,010
	poging (versus voltooid delict)	-,014	,285	,002	1	,961	,986	,564	1,725
	civiele maatregel	-,545	,322	2,875	1	,090	,580	,309	1,089
	constant	3,309	1,622	4,161	1	,041	27,350		

Nagelkerke square 0,17

Chi-square 5,63 (df=8)

Uit de tabel valt af te lezen dat slechts drie variabelen na correctie voor de samenhang tussen de verschillende achtergrondkenmerken en kenmerken van het delict uniek bijdragen tot de voorspelling van het opleggen van een taakstraf:

- Hulpverleningsgeschiedenis: jeugdigen zonder hulpverleningsgeschiedenis heb 2.21 keer meer kans om een taakstraf te krijgen dan jeugdigen met een hulpverleningsgeschiedenis.
- Naarmate er meer delicten zijn opgenomen in het vonnis (recidive dus) is de kans kleiner dat er een taakstraf wordt opgelegd.

Noot 34 Bij 109 jeugdigen ontbraken gegevens in de strafdossiers over een of meerdere achtergrondvariabelen.

- Ernst van het delict: bij ernstiger delicten is de kans kleiner dat een taakstraf wordt opgelegd.

De gevonden resultaten zijn hetzelfde – zij het iets sterker – voor agressie en vermogen met geweldsdelicten. Voor de zedendelicten worden geen significante resultaten gevonden.

Opleggen van bijzondere voorwaarden

In de logistische regressie zijn dezelfde variabelen meegenomen als bij taakstraf en jeugddetentie (zie tabel 5.14). De variabelen verklaren echter weinig variantie. Alleen recidive en het aantal delicten dat in het vonnis wordt meegenomen dragen uniek bij aan het opleggen van bijzondere voorwaarden. Beide vergroten de kans op het opleggen van bijzondere voorwaarden.

Tabel 5.13 De invloed van delict- en achtergrondkenmerken op het opleggen van bijzondere voorwaarden: resultaten van de logistische multiple regressie (n=338)³⁵.

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95,0% C.I. for EXP(B)	
		.						lower	upper
Step 1(a)	first offender (versus recidivist)	-,525	,246	4,558	1	,033	,592	,366	,958
	autochtoon (versus allochtoon)	-,225	,233	,939	1	,333	,798	,506	1,259
	in groepsverband gepleegd (versus alleen)	-,163	,247	,433	1	,510	,850	,523	1,380
	leeftijd ten tijde van delict	,063	,081	,613	1	,434	1,066	,909	1,249
	ernst delict	,000	,000	,214	1	,644	1,000	1,000	1,000
	doorlooptijd	-,005	,005	,961	1	,327	,995	,985	1,005
	hulpverleningsgeschiedenis	,044	,259	,028	1	,867	1,044	,628	1,737
	aantal delicten in het de strafzaak	,234	,097	5,791	1	,016	1,263	1,044	1,528
	poging (versus voltooid delict)	,147	,253	,338	1	,561	1,159	,705	1,904
	civiele maatregel	-,236	,319	,547	1	,459	,790	,423	1,475
	constant	-,134	1,416	,009	1	,924	,874		

Nagelkerke R square= 0,07

Chi Square= 10,31 (df=8)

In de drie uitgevoerde logistische regressieanalyses is de verklaarde variantie beperkt. En dit is zeker het geval voor de analyse met bijzondere voorwaarden als afhankelijke variabele. Dit betekent dat er veel andere variabelen - die niet zijn gemeten in dit onderzoek - de variantie in het opleggen van jeugddetentie, taakstraffen en bijzondere voorwaarden bepalen.

5.7 Civielrechtelijke uitspraken

Bij 16% van de 447 jeugdigen in het dossieronderzoek, was een civielrechtelijke maatregel reeds van toepassing ten tijde van het plegen van het zeer ernstige delict; bij 17% was dit het geval ten tijde van het vonnis (zie tabel

Noot 35 Bij 109 jeugdigen ontbraken gegevens in de strafdossiers over een of meerdere achtergrondvariabelen.

5.15). Tussen het plegen van delict en het vonnis is bij 3% van de jeugdigen een civielrechtelijke maatregel uitgesproken. In vier zaken is hiervan melding gemaakt in het strafrechtelijk vonnis.

Tabel 5.14 Jeugdigen met een civielrechtelijke maatregel (aantal en percentages) (N=447)

Civielrechtelijke maatregel	Aantal	%
Van toepassing ten tijde van delict	70	16
Uitgesproken tussen delict en vonnis	13	3
Afgelopen tussen delict en vonnis	7	2
Subtotaal van toepassing ten tijde van het vonnis	76	17
Niet van toepassing (niet vermeld in het dossier)	310	69
Missing (desbetreffende informatie ontbreekt in dossier)	54	12
Totaal	447	100

Bij 12% van de jeugdigen waren in het strafdossier geen documenten aanwezig waaruit kon worden afgeleid of een civielrechtelijke maatregel van toepassing was op de jeugdige. Bij deze jeugdigen is het dus niet bekend of er een civielrechtelijke maatregel van toepassing was.

In raadsrapportage, Pro Justitiarapportages en verslagen van de rechtszitting wordt soms wel verwezen naar het civielrechtelijke circuit, bijvoorbeeld:

- Er is een beschermingsonderzoek ingezet door de Raad voor de Kinderbescherming.
- Er is een machtiging voor uithuisplaatsing aangevraagd in het civiele kader.
- Er is verlenging van de ondertoezichtstelling aangevraagd.

Dit is niet meegenomen in de analyse. Alleen uitgesproken maatregelen zijn meegenomen.

Er is verder gekeken of jeugdigen naast een civielrechtelijke maatregel zorg in het reguliere jeugdzorgcircuit krijgen opgelegd als bijzondere voorwaarde (zie tabel 5.16).

Tabel 5.15 Jeugdigen met een civielrechtelijke maatregel en gedragsbeïnvloedende bijzondere voorwaarden met toeleiding naar zorg en gezinsbeïnvloedende voorwaarden (aantal en percentages)

Bijzondere voorwaarden	Civielrechtelijke maatregel		Geen civielrechtelijke maatregel gevonden in het dossier	
	n	%	n	%
Gedragsbeïnvloedende voorwaarde	14	18	46	12
Gezinsbeïnvloedende voorwaarde	2	3	5	1
Beide	2	3	3	1
Geen van beide	58	76	317	85
Totaal	76	100	371	99

Van de jeugdigen waarvan bekend is dat ten tijde van het vonnis een civielrechtelijke maatregel van toepassing is, krijgt een kwart een bijzondere voorwaarde opgelegd in de vorm van civielrechtelijke zorg. Daarnaast krijgen 54 jeugdigen (14% van de jeugdigen waarvan geen civielrechtelijke maatregel in het dossier gevonden is) een bijzonder voorwaarde opgelegd in

de vorm van zorg in het reguliere jeugdzorgcircuit.

5.8 Verschillen tussen rechtbanken

Er is gekeken naar verschillen in afdoening tussen rechtbanken op de drie onderscheiden categorieën delicten agressie, vermogen met geweld en zedendelicten. Dit is in eerste instantie onderzocht met behulp van kruistabellen en chi-kwadraat. Per categorie wordt aangegeven welke verschillen gevonden zijn.

Agressie

Er worden geen significante verschillen gevonden in de wijze van afdoening tussen rechtbanken wat betreft ernstige delicten in de categorie agressie. Er is wel een verschil in de hoogte van de voorwaardelijke detentie tussen rechtbanken.

Vermogen met geweld

Rechtbanken verschillen wel significant in de wijze van afdoening van ernstige delicten in de categorie vermogen met geweld. Er zijn verschillen in de mate waarin een jeugddetentie, voorwaardelijke werkstraf en onvoorwaardelijke leerstraf wordt opgelegd en in de combinaties van hoofdstraffen. Tevens zijn er verschillen in het aantal dagen voorwaardelijke detentie en het aantal uren onvoorwaardelijke werkstraf dat is opgelegd.

Zedendelicten

Bij zedendelicten zien we een significant verschil tussen rechtbanken in het opleggen van een leerstraf. Dit heeft mogelijk te maken met het aanbod van specifieke leerstraffen voor zedendelicten in de omgeving van de jeugdige. Daarnaast verschillen rechtbanken in de hoogte van het aantal jeugddetenties dat wordt opgelegd, en dan vooral in het voorwaardelijk deel.

Verschillen in specificatie bijzondere voorwaarden

Voor alle delicttypen is er een verschil in de mate waarin opgelegde bijzondere voorwaarden verder zijn gespecificeerd in het vonnis. Dit is erg afhankelijk van het aanbod in de verschillende arrondissementen.

Verschillen in de mate waarin eis OM en adviesgevers wordt gevolgd

Er zijn verschillen vast te stellen tussen rechtbanken in de mate waarin de eis van het OM wordt gevolgd en de mate waarin het advies van de Raad voor de Kinderbescherming, als dit aanwezig is, wordt gevolgd. Dit is in de ene rechtbank meer dan in de andere rechtbank.

5.9 Redenen van afdoening in dossiers

Wanneer in een dossier een verslag van de terechtzitting of een uitgebreid vonnis aanwezig was, is gekeken naar de redenen waarom een bepaalde straf is opgelegd. Dit document was in 52 dossiers aanwezig. Naast de algemene omschrijving omtrent ernst van het delict en maatschappelijke onveiligheid kunnen volgende categorieën van redenen worden genoemd:

- leeftijd van de verdachte
- leeftijd van het slachtoffer
- eerdere veroordeling voor vergelijkbare delicten (of geen veroordelingen voor vergelijkbare delicten)
- delicten ad informandum
- inzicht in schade aan het slachtoffer
- berokken leed aan het slachtoffer
- mate van toerekeningsvatbaarheid
- aandeel/initiatief in het delict bij groepsdelicten
- onder invloed van alcohol of verdovende middelen
- leefsituatie van de jeugdige
- advies van de Raad voor de Kinderbescherming, jeugdreclassering of in een Pro Justitiarapportage
- behandeling of begeleiding die reeds is ingezet in de periode van voorlopige invrijheidstelling

Op basis van deze 52 dossiers kunnen geen uitspraken worden gedaan over verschillen tussen rechtbanken. Het aantal is niet gelijk verdeeld over de verschillende arrondissementen.

5.10 Samengevat

Op basis van het dossieronderzoek kunnen we de volgende conclusies trekken:

De jeugdigen uit het dossieronderzoek zijn vooral veroordeeld door een alleen sprekende rechter (64%). Een minderheid (36%) is door de meervoudige kamer schuldig bevonden. Wanneer jeugdigen schuldig zijn bevonden van zeer ernstige delicten dan kiezen de kinderrechters in 32% van 447 onderzochte dossiers voor een enkelvoudige straf. In 68% van de dossiers is een combinatie van hoofdstraffen en/of maatregelen opgelegd. De kinderrechters hebben in 69% van de zaken jeugddetentie en in 72% van de zaken taakstraf al dan niet in combinatie met een andere straf of maatregel opgelegd. Een PIJ-maatregel is opgelegd bij 7% van de jeugdigen en een kwart heeft een maatregel schadevergoeding opgelegd gekregen.

Er is een grote variatie in de wijze van afdoening. Globaal gezien zijn de zeer ernstige delicten het meest frequent afgedaan met een enkelvoudige taakstraf (20%), een combinatie van voorwaardelijke jeugddetentie en een taakstraf (22%) en een combinatie van voorwaardelijke en onvoorwaardelijke jeugddetentie en een onvoorwaardelijke taakstraf (19%). Overige combinaties komen minder vaak voor. Er is een duidelijk verschil in de wijze van afdoening van de verschillende typen delicten. Enkelvoudige straffen zijn naar verhouding vaker opgelegd bij de delicttypen brandstichting en zeden-delicten. Combinaties van straffen en maatregelen komen naar verhouding het meest voor bij de delicttypen diefstal met geweld, moord of doodslag en afpersing.

De spreiding tussen de zwaarte van de opgelegde jeugddetentie per type delict is groot. Gemiddeld hebben de jeugdigen een jeugddetentie van 82 dagen opgelegd gekregen ($sd=109$) en een taakstraf van 58 uur ($sd=57$) gekregen. Er zijn verschillen tussen de delicttypen.

In 57% van de zaken zijn door de kinderrechter bijzondere voorwaarden opgenomen in het vonnis. Bijzondere voorwaarden kunnen worden opgelegd als er een voorwaardelijke straf wordt opgelegd. Dit was het geval bij 75% van de jeugdigen met een voorwaardelijke straf. Bijzondere voorwaarden worden vaker opgelegd bij een combinatie van straffen met een voorwaardelijke deel (79% van de gevallen) dan bij enkelvoudige voorwaardelijke straffen (50% van de gevallen).

Recidive, leeftijd op pleegdatum, ernst van het delict en hulpverleningsgeschiedenis en allochtone herkomst spelen een rol bij het opleggen van jeugddetentie. Deze kenmerken van de jeugdigen spelen vooral een rol bij het opleggen van jeugddetentie bij vermogensdelicten met geweld en bij agressiedelicten.

Bij 17% van de jeugdigen uit het dossieronderzoek loopt naast de strafrechtelijke sanctie een civielrechtelijke maatregel. Een kwart van deze jeugdigen krijgt tevens via een bijzondere voorwaarde een vorm van zorg in het reguliere circuit (jeugdzorg, jeugd ggz) opgelegd. Daarnaast krijgt nog eens 12% van de jeugdigen toeleiding naar zorg via een bijzondere voorwaarde.

Er zijn verschillen tussen rechtbanken vast te stellen, maar deze zijn minimaal. De verschillen zijn vooral te vinden bij de delicten in de categorie vermogen met geweld in de zwaarte van de opgelegde voorwaardelijke jeugddetentie.

6 Resultaten interviews

6.1 Algemeen

Uit het dossieronderzoek blijkt dat de spreiding in de wijze van afdoening per type zeer ernstig delict soms groot is. Daarnaast blijken er (kleine) verschillen tussen rechtbanken te zijn over de wijze van afdoening, met name met betrekking tot de invulling van de bijzondere voorwaarden bij de voorwaardelijke straf.

Daarom is het zinvol om inzicht te krijgen in de visies over de beste wijze van afdoening van zeer ernstige delicten door jeugdigen³⁶. Om te onderzoeken wat deze ideeën zijn en of deze ideeën mogelijk verschillen per rechtbank, zijn interviews gehouden met kinderrechters en jeugdofficieren van justitie³⁷ in de zes onderzochte arrondissementen.

Op basis van de gesprekken constateren we dat er geen grote verschillen zijn in visies over de beste wijze van afdoening. De kinderrechters (zowel de kinderstrafrechters als de strafrechters die ook jeugdzaken doen) zitten globaal op één lijn over hoe een zeer ernstig delict af te doen: pedagogie en het kind staan voorop, maatwerk, de mate van vergelding wordt groter naarmate het delict ernstiger is.

Hetzelfde geldt voor de geïnterviewde officieren met de kanttekening dat zij nog eensgezinder zijn dan de rechters.

6.2 Organisatie rechtbanken en parketten

Organisatorisch zijn er verschillen tussen de onderzochte rechtbanken: de jeugdrechtspraak binnen de rechtbanken is op verschillende wijzen en binnen verschillende sectoren vormgegeven. Soms worden jeugdstrafzaken behandeld in de strafsectoren (bijv. Assen), al dan niet in een eigen jeugdunit (bijv. Amsterdam), en weer andere rechtbanken hebben een unieke oplossing gevonden (bijv. Arnhem, waar jeugdstrafzaken vallen onder de sector familie en jeugd, team jeugd. Daaronder valt alles wat met jeugd te maken heeft, zowel straf- als civiel- als leerplichtzaken).

Als gevolg verschilt ook het 'soort' behandelend kinderrechter per rechtbank. Soms worden kinderzittingen gedaan door rechters die alleen met kinderstrafrecht zijn belast, bij andere rechtbanken zijn dit strafrechters die zijn belast met zowel jeugdstrafrecht als volwassenstrafrecht, en in weer andere rechtbanken zijn dit kinderrechters die ook civiele kinderzaken en leerplichtzaken doen. Soms is bij een meervoudige kamerzitting één kinderrechter aanwezig, soms zijn er drie. Veel rechters zijn tevens tot kinderrechter plaatsvervanger benoemd en treden niet op als 'unus'. Soms wordt vanuit het jeugdteam een rechter commissaris en/of een rechter voor de raadkamer geleverd, soms ook is er geen gespecialiseerde kinderrechter in de raadkamer aanwezig.

Noot 36 Voor de leesbaarheid spreken we afwisselend van jeugdige en verdachte. Hiermee wordt dezelfde persoon bedoeld.

Noot 37 Voor de leesbaarheid spreken we in het vervolg van de tekst over officier in plaats van 'jeugdofficier van justitie' of 'de officier van justitie die is belast met jeugdzaken'.

Tevens is de jeugdrechtspraak binnen het parket op verschillende wijzen vormgegeven. Soms is de officier alleen belast met jeugdstrafrecht, soms ook met volwassenstrafrecht. Het parket gaat alleen over strafzaken, civiel valt dus buiten beschouwing.

De geografische ligging van het arrondissement (en daarmee de rechtbank en het parket) bepaalt mede hoe het er dagelijks aan toe gaat. Immers, in de grootstedelijke omgeving zijn andere doelgroepen actief. Daarnaast verschilt ook het type gepleegde zeer ernstige delicten (bijv. relatief vaak brandstichting in Assen). Een aantal kinderrechters en officieren gaf ook aan dat zij in hun arrondissement te maken hebben met hun eigen doelgroep en problematiek. Een aantal rechters in meer landelijke arrondissementen merkten op dat ze niet zo frequent als de grote steden te maken hebben met 'echt zeer ernstige delicten'.

Daarbij wordt een kleine rechtbank gekenmerkt door kleinschaligheid, wat wil zeggen dat er een klein aantal kinderrechters en jeugdofficieren is, soms maar één (bijvoorbeeld in Groningen is er één jeugdofficier, in Assen één kinderrechter).

6.3 Zeer ernstige delicten

In dit onderzoek zijn wij uitgegaan van de definitie van een zeer ernstig delict op basis van het wetsartikel waaronder het gedrag strafbaar is gesteld (zie hoofdstuk 1). Het gaat om de delicten brandstichting, zware mishandeling, moord of doodslag, diefstal met geweld, afpersing met geweld, zeden.

Echter ook aan kinderrechters en jeugdofficieren vroegen wij wat zij verstaan onder zeer ernstig delict. Uit de interviews blijkt dat zij zich kunnen vinden in deze wettelijke definitie van ernstige delicten, maar dat er genuanceerd naar moet worden gekeken. Zo geldt bijvoorbeeld volgens de wet dat een tongzoen een vorm van verkrachting is, maar een tongzoen wordt minder ernstig bevonden bij een leeftijdsgenoot dan bij een 10 jaar jonger slachtoffer. Zo ook geldt bijvoorbeeld volgens de wet dat het beroven van een bejaarde met het mes op de keel een vorm van diefstal met geweld is. Minder ernstig is het inpikken van een Playstation Portable van een vriend of bekende met bedreiging, ook een vorm van diefstal met geweld, maar meer neigend naar vervelend pestgedrag.

Uit de interviews blijkt dat respondenten het in grote lijnen eens zijn over wat een zeer ernstig delict is: een delict dat grote gevolgen heeft waardoor de rechtsorde van de maatschappij is geschokt en waarbij de veiligheid in het geding is. Het gaat om een delict waarbij geweld wordt aangewend, dat grote materiële en/of immateriële schade tot gevolg heeft, als de lichamelijke integriteit wordt geschonden, als het voor slachtoffers een traumatiserende werking heeft.

De ernst van het delict wordt volgens de kinderrechters en jeugdofficieren gegeven in gradaties, die per type delict verschillen. Zo speelt bij vermogensdelicten en geweldsdelicten de mate van plannen een rol. Daarnaast geldt dat meerdere delicten (frequentie, herhaling) ernstiger worden gevonden dan een enkel delict (en kunnen wijzen op een grotere achterliggende problematiek). Uit de interviews blijkt dat zedendelicten worden beschouwd als een aparte categorie. Hier speelt in het bijzonder de mate van 'gestoord gedrag' en wordt er goed gekeken naar de verhouding tussen dader en

slachtoffer. Ook brandstichting wordt gezien als een categorie apart. Of dit een ernstig delict is, is afhankelijk van de ernst van de (potentiële) gevolgen.

Wel verschillen de respondenten van mening over hun opvatting of groepsverband als verzwarend wordt gezien. Zo blijken enkele respondenten dat juist niet als verzwarende factor te zien omdat gestoord gedrag alleen (solo) juist zorgelijk is en wijst op achterliggende problematiek. Andere respondenten geven aan dat deze het plegen in groepsverband als verzwarende factor beschouwen. De mate van ernst wordt dan mede bepaald door de positie van de jeugdige binnen de groep en de mate van gestructureerdheid van de groep.

Ook verschillen respondenten ten aanzien van de houding van de jeugdige gedurende het strafproces. Uit enkele interviews met kinderrechters blijkt bijvoorbeeld dat een delict als minder ernstig wordt gezien wanneer er door de jeugdige oprecht spijt wordt betuigd (op zitting en bij de raadskamer). Echter niet iedere kinderrechter deelt deze opvatting. Vooral van de zijde van de officieren kregen we te horen dat zij - uitzonderingen daargelaten - niet te veel waarde hechten aan een spijtbetuigende houding.

6.4 Visie op afdoening van zeer ernstige delicten

In de interviews hebben we kinderrechters gevraagd naar de gehanteerde of gangbare visie bij de rechtbank c.q. de kinderrechter zelf over de wijze van afdoening bij zeer ernstige delicten. Alle geïnterviewde rechters gaven aan dat een geëxpliciteerde visie per rechtbank ontbreekt. Er is sprake van persoonlijke opvattingen van rechters over hoe zeer ernstige delicten moeten worden afgedaan, die overigens wel in belangrijke mate overeenstemmen.

Alle geïnterviewde kinderrechters stellen voorop dat 'alles maatwerk is'. Waar bij het minder ernstige delict nog kan worden gekeken naar oriëntatiepunten³⁸ of richtlijnen³⁹, moet iedere ernstige zaak zelfstandig worden bekeken en beoordeeld. Dit is overeenkomstig het uitgangspunt 'maatwerk' in de handreiking jeugdstrafrecht⁴⁰. In enkele interviews wordt door de rechters ook verwezen naar deze handreiking.

Hetzelfde geldt voor de jeugdofficieren die we hebben gevraagd naar de gehanteerde of gangbare visie bij het parket c.q. de officier over het komen tot de strafeis bij zeer ernstige delicten. Bij alle geïnterviewde officieren is er een duidelijke opvatting over hoe zeer ernstige delicten moeten worden afgedaan. Dit is een werkwijze dat het parket uitdraagt, zo blijkt uit de gesprekken. Ook voor de officieren geldt dat alle zaken maatwerk zijn en dat de richtlijnen⁴¹ bij zeer ernstige delicten ontoereikend zijn om een strafeis op

Noot 38 Voor een aantal vaak voorkomende delicten is een strafmaat (oriëntatiepunt) aangegeven waarop de rechter zich kan oriënteren bij de oplegging van de straf.

Noot 39 De algemene richtlijn voor strafvordering jeugd waarmee de officier zich kan oriënteren bij het formuleren van de strafeis.

Noot 40 Handreiking jeugdstrafrecht; Sancties, voorwaarden en nazorg, Ministerie van Justitie Directie Justitieel Jeugdbeleid, Den Haag, Februari 2008.

Noot 41 De algemene richtlijn voor strafvordering jeugd waarmee de officier zich kan oriënteren bij het formuleren van de strafeis.

te baseren. Toch lijken de geïnterviewde officieren iets meer houvast te hebben aan de richtlijnen dan de geïnterviewde rechters.

Alle respondenten geven aan dat het hoofddoel van de afdoening is: voorkomen dat de jeugdige opnieuw in de fout gaat. Het pedagogisch karakter van het jeugdstrafrecht staat daarbij voorop. Dit betekent voor de rechters en officieren dat er een straf wordt gezocht waarmee de verdachte wordt geholpen met zijn problemen. Wel bestaan er kleine verschillen ten aanzien van de mate van 'straf en vergelding' ten opzichte van 'zorg en opvoeding'. Uit het interview met een rechter blijkt bijvoorbeeld dat deze het strafrecht inzet om de 'vereiste zorg te voorzien van een juridisch kader'.

Een discussiepunt is die over de strafmaat van maximaal 24 maanden. Bij een zeer ernstig delict is de grens al snel bereikt. Toch kunnen er feiten zijn die veel erger zijn en dus een hogere strafmaat vereisen.

6.5 Wisselwerking tussen civiele zaken en strafrechtzaken

In de interviews hebben we gevraagd of er in strafrechtelijke trajecten gebruik wordt gemaakt van civielrechtelijke maatregelen, hoe de respondenten daar tegenaan kijken, en welke factoren daarbij een rol spelen.

De handreiking jeugdstrafrecht uit 2004 stelt dat in het kader van de rechtszekerheid altijd een strafrechtelijk traject volledig dient te worden doorlopen, ook wanneer daarnaast een civielrechtelijk traject wordt gestart. Dit blijkt ook in de praktijk. Vrijwel alle respondenten geven aan dat wanneer een civiele afdoening wordt opgelegd bij een ernstig delict, deze altijd wordt gecombineerd met een strafrechtelijke. Nagenoeg nooit wordt een ernstig delict alleen civielrechtelijk afgedaan.

De beslissing of een strafzaak ook bij de civiele rechter wordt gebracht, wordt op verschillende plekken genomen. Afhankelijk van de rechtbank is dit op initiatief van de raadskamer, de raad van de kinderscherming, de officier, of door de rechter zelf. Dit gebeurt op basis van de ingeschatte noodzaak voor zorg en de thuissituatie van de jeugdigen.

Uit de interviews blijkt dat er een wisselwerking is tussen de strafrechtelijke afdoening en een lopende civiele maatregel, of een civiele maatregel die op korte termijn wordt uitgesproken. Enerzijds houden de respondenten bij de afdoening rekening met de maatregel, in die zin gaat een civiel traject voor op een straftraject. Anderzijds wisselen rechters in sommige arrondissementen in een zitting 'van pet' en doen een civielrechtelijke uitspraak, wanneer dit mogelijk is in het arrondissement.

De Raad voor de Kinderbescherming speelt een centrale rol bij de wisselwerking. Alle geïnterviewde kinderrechters en officieren worden in eerste instantie via de rapportages door de Raad voor de Kinderbescherming geïnformeerd over de lopende civiele trajecten, zo blijkt uit de interviews.

Hoewel jeugdofficieren zich in beperkte mate met het civiele traject kunnen bemoeien, wordt door hen wel verwezen naar het civiele domein, zo blijkt uit de interviews. Zij sporen de Raad voor de kinderscherming aan een rekest in te dienen tot ondertoezichtstelling wanneer dit nodig (b)lijkt. Een enkele officier doet wel eens een civiele vordering wanneer de situatie ernstig is.

Wenselijkheid civielrechtelijke maatregel

De respondenten verschillen van mening ten opzichte van de wenselijkheid van civielrechtelijke maatregelen bij dit soort zeer ernstige delicten. Een aantal respondenten is van mening dat voor zeer ernstige delicten een civiele afdoening niet toereikend is. Andere respondenten vinden echter dat een civiele afdoening niet onder doet voor een strafrechtelijke afdoening, zeker niet wanneer wordt gesproken van een gesloten behandeling. Vaak schuilt er problematiek achter of in de jeugdige, zo gaven respondenten aan. Enkele respondenten stellen dan ook de vraag of strafrecht daarbij het geëigende middel is. Het gaat immers om een passende straf voor het kind.

Organisatie en samenwerking tussen civiel en straf

De organisatie van de rechtbank en vooral de relatie tussen de civielrechtelijke en strafrechtelijke afdeling, bepaalt of een civielrechtelijke maatregel in combinatie met een strafrechtelijke afdoening überhaupt tot de mogelijkheid behoort. Op rechtbanken waar deze strikt gescheiden zijn wordt in principe geen civielrechtelijke beschikkingen afgegeven voorafgaand aan of gelijktijdig met de strafrechtelijke afdoening bij zeer ernstige delicten.

Op een aantal onderzochte rechtbanken worden tijdens de strafzitting wel civiele beschikkingen afgegeven voorafgaand aan of gelijktijdig met strafrechtelijke afdoeningen (bijvoorbeeld een ondertoezichtstelling), als de mogelijkheid zich voordoet.

Uit de interviews blijkt dat de afstemming tussen civiel en straf per onderzochte rechtbank verschilt. Liggen beide domeinen binnen één team, dan is afstemming direct en gegarandeerd. Wordt op de rechtbank combirecht gesproken, dan is er bijvoorbeeld een coördinator afstemming (bijvoorbeeld in Amsterdam) die kijkt of er een straf openstaat en of er een civiele maatregel loopt. De coördinator is ook in staat opnieuw te appointeren wanneer de zittingsplanning niet handig is (wanneer het voor de strafzaak van belang is duidelijkheid te hebben over bijvoorbeeld een ondertoezichtstelling of uithuisplaatsing).

Op de onderzochte rechtbanken waar civiel en straf strikt van elkaar zijn gescheiden is de informatie uitwisseling tussen civiele en strafrechters in het algemeen beperkt. Als gevolg ontbreekt een goede samenhang tussen civielrechtelijke kinderkzaken en strafzaken. Zo kan het voorkomen dat een kind maandag voor een ondertoezichtstelling op zitting komt, en eind van de week voor een strafzitting, en dat de civiele rechter geen weet heeft van de strafzitting, of omgekeerd. Contacten verlopen via via, en via de Raad voor de Kinderbescherming. Ook de invulling van de contacten met de Raad voor de Kinderbescherming verschilt per rechtbank; zo heeft de ene rechtbank de luxe dat er altijd een medewerker van de Raad op zitting is en ontbreekt dit op de andere rechtbank. Afhankelijk van de organisatie van de rechtbank zijn rechters ook op de hoogte door middel van ketenkaarten⁴². De bescherming van de privacy verhindert het echter bestanden te koppelen.

Noot 42 Een ketenkaart is een document waarop de ketenpartners (iig. Politie, OM) de kerngegevens van iemand vermelden; deze kan bijvoorbeeld worden gebruikt voor harde kern jongeren of stelselmatige daders. De ketenkaart die dient tevens als informatiebron voor officier van justitie en Rechter ten behoeve van de verdere (strafrechtelijke) afhandeling.

6.6 Factoren van invloed op strafmaat en -modaliteit

Aan de geïnterviewde officieren en rechters vroegen wij welke factoren een rol spelen bij het bepalen van de strafeis respectievelijk de afdoening. De volgende al dan niet samenhangende factoren zijn strafvermeerderende en strafverminderende factoren waarmee het 'plussen en minnen' is en die een rol spelen bij de uiteindelijke afdoening:

Vorgeleiding en raadkamer

Alle ernstige zaken van jeugdige verdachten worden aan de rechter-commissaris voorgeleid, zo blijkt uit de interviews, er is immers sprake van een geschokte rechtsorde. De beslissingen die vervolgens worden gemaakt tijdens de voorgeleiding en in de raadkamer zijn toonzettend voor de rest van de afdoening, zo stellen alle respondenten.

Gezien de leeftijd van de verdachte wordt door de rechter commissaris bij de voorgeleiding en in de raadkamer gestreefd naar schorsing met bijzondere voorwaarden, mits de ernst van het delict dit toelaat, zo stellen de geïnterviewde rechters en officieren. Wel zijn er verschillen van inzicht tussen respondenten over het moment van schorsen. Zo blijkt uit een interview met een kinderrechter dat deze er voor kiest om de jeugdige zo snel mogelijk weer op vrije voeten te stellen. Uit andere interviews blijkt dat een officier en een rechter er voor kiezen de verdachte een paar dagen vast te zetten voor het schrik-effect. Andere respondenten verkiezen het, in ieder geval bij heel ernstige delicten, de jeugdige vast te houden om op zitting, met de rapportages die dan gereed zijn, te beslissen over de strafaafdoening.

Uit de interviews blijkt dat de keus tussen taakstraf en detentie (impliciet) al in een vroeg stadium wordt gemaakt in de raadkamer, wanneer wordt besloten of een jeugdige wordt geschorst uit voorwaardelijke hechtenis of niet. Alle geïnterviewde rechters en officieren geven aan dat ze een eenmaal geschorste verdachte op zitting niet 'terug sturen' de cel in. Hoewel enkele respondenten aangaven in een bepaalde situatie onvoorwaardelijke detentie wel wenselijk te vinden voor het gepleegde delict door een eerder geschorste verdachte, vinden zij het niet pedagogisch verantwoord om dit te eisen. De enige wijze waarop een jeugdige na schorsing weer vast gezet kan worden, is via een PIJ-maatregel, concluderen de respondenten.

De lengte van de voorwaardelijke hechtenis is medebepalend voor de strafmaat, zo blijkt uit de interviews. Er worden in de praktijk nooit minder dagen onvoorwaardelijke detentie opgelegd of geëist dan de dagen dat de verdachte al in hechtenis heeft gezeten. Uit interviews blijkt dat, wanneer de ernst van het delict er zich toe leent, en hierover verschillen de meningen, er op de zitting niet nog meer dagen onvoorwaardelijk worden opgelegd of geëist. De duur van de onvoorwaardelijke detentie is dan gelijk aan de duur van de voorlopige hechtenis.

De eventuele schorsingsvoorwaarden zijn van invloed op de strafmaat (verlichtende of verzwarende factoren al naar gelang de schorsingsvoorwaarden zijn nageleefd) en de invulling van bijzondere voorwaarden (zie 6.8).

Volwassenstrafrecht

De officier beslist voorafgaand aan de zitting in het intern strafoverleg of hij of zij verzoekt om de jeugdige naar het volwassenenstrafrecht te verwijzen. Een berechting met het volwassenenstrafrecht is een flink verzwarende factor die echter zelden wordt toegepast. Een reden om in bepaalde gevallen toch volwassenenstrafrecht te spreken is dat bijvoorbeeld een PIJ-maatregel niet voldoende behandelmogelijkheden biedt. Een ander voorbeeld is een zeer gewelddadig opzettelijk delict gepleegd door een verdachte van bijna 18. Alle respondenten geven aan dat zij volwassenenstrafrecht bij jeugdigen niet wenselijk achten. Ook bij dit soort ernstige delicten houden de respondenten vast aan de opvatting dat minderjarigen als minderjarig moeten worden beschouwd. Sterker nog, volgens enkele respondenten kan de ernst van het feit duiden op een onderontwikkelde persoon van de verdachte in plaats van een overontwikkelde persoon van de verdachte. Daarbij biedt het jeugdstrafrecht meer mogelijkheden voor begeleiding dan het volwassenenstrafrecht.

Tijdigheid

Uit de interviews blijkt dat de tijd tussen delict en zitting op twee manieren een rol kan spelen bij de uiteindelijke afdoening. Ten eerste geven zowel de rechters als officieren aan dat ze de tijd tussen delict en zitting bij zogenaamde loopzaken, waarbij de verdachte niet voorwaardelijk vast zit, aangrijpen als 'proeftijd', om te beoordelen hoe de verdachte er na deze tijd voor staat. Er wordt dan opnieuw bekeken of de verdachte in staat is zijn leven op te pakken zonder te recidiveren. Wanneer een verdachte er positief voorstaat wordt dit gezien als een strafverminderende factor. Ten tweede wordt een lange tijd tussen delict en zitting gezien als strafverminderende factor bij de (iets) minder ernstige gevallen.

Ernst van het delict

Vrijwel alle respondenten hanteren bij de afdoening als uitgangspunt: de ernst van het delict zelf. Hoe ernstiger het delict, des te zwaarder de straf. De mate van onrust in de maatschappij, de impact op het slachtoffer en de mate van een geschokte rechtsorde als gevolg van het delict gelden daarbij als strafverzwarend en leiden - via de raadkamer - sneller tot detentie. Overigens is dit overeenkomstig de handreiking jeugdstrafrecht waarin wordt gesteld dat er sprake hoort te zijn van een duidelijke relatie tussen gekozen afdoening en gepleegd delict, zowel in aard als in duur (zie hoofdstuk 2).

Delicthistorie

Alle respondenten geven aan dat de delicthistorie (de justitiële documentatie) van de verdachte een strafverzwarende dan wel verlichtende rol speelt. Is er sprake is van recidive, en zo ja wat is de frequentie, het type en de ernst van eerdere delicten? Dit kan duiden op onderliggende problematiek (en dus noodzaak voor zorg). Uit de interviews blijkt dat rechters en officieren bij een sterk recidiverende jeugdige sneller kiezen voor een onvoorwaardelijke jeugddetentie.

Wanneer er nog niet afgedane zaken zijn, kan (zal⁴³) de officier voorafgaand aan de zitting beslissen om deze zaken op dezelfde zitting te behandelen. Dit voegen heeft een aantal gevolgen voor de strafeis en afdoening, zo blijkt uit de interviews met officieren en rechters. Ten eerste wijst het op recidive en daarmee mogelijk achterliggende problematiek. Ten tweede resulteert het in een zogenaamde kwantumkorting, waarbij per delict een strafmindering wordt aangebracht. Er is immers weinig speelruimte binnen het strafmaximum.

Leeftijd

Alle respondenten geven aan dat de leeftijd van de verdachte een belangrijke rol speelt bij het bepalen van de afdoening of eis, waarbij een hogere leeftijd geldt als strafvermeerderend. De leeftijd van de verdachte speelt met name bij de keuze voor de strafmaat een rol omdat dit het strafmaximum bepaalt (1 jaar of 2 jaar).

Adviesrapporten

Vrijwel alle respondenten geven aan dat zij de adviesrapporten (van de jeugdreclassering, Raad voor de Kinderbescherming, psycholoog, psychiater) beschouwen als een belangrijke bron om inzicht te verkrijgen in de persoon van de verdachte. De adviesrapporten dragen bij aan het 'totaalplaatje' van de verdachte en als zodanig zijn ze van invloed op de afdoening.

Uit de gesprekken blijkt wel dat de respondenten verschillende opvattingen hebben over hoe zwaar de adviezen bij de afdoening meetellen⁴⁴. Officieren laten zich bij deze keuze iets minder leiden door de adviezen dan rechters.

Uit de interviews blijkt dat vooral de adviezen in de Pro Justitiarapportage (door psycholoog, psychiater) meespelen in de uiteindelijke afdoening. Wanneer een deskundige dat door middel van een Pro Justitiarapportage heeft geadviseerd, wordt er doorgaans voor een PIJ-maatregel gekozen, zo blijkt uit de gesprekken.

In de onderzochte arrondissementen wordt verschillend gedacht over de kwaliteit van (de adviezen van) de jeugdreclassering en de Raad voor de Kinderbescherming, zo blijkt uit de interviews. In het ene arrondissement is bijvoorbeeld meer vertrouwen in, en wordt er meer waarde gehecht aan, de reclassering. In het andere arrondissement geldt precies het omgekeerde.

Strafeis van het openbaar ministerie

Zoals eerder gezegd baseert de officier zijn strafeis op dezelfde factoren als de rechter zijn afdoening. Toch is er een belangrijk verschil tussen eis en afdoening. De officier kiest gemiddeld vaker voor jeugddetentie en voor een

Noot 43 Uit de interviews blijkt dat in alle bij het onderzoek betrokken arrondissementen wordt nagestreefd zo veel mogelijk delicten op één zitting af te doen.

Noot 44 Er wordt niet in alle adviesrapporten uitspraak gedaan over de lengte van de straf, dit wisselt per arrondissement.

hogere strafmaat, zo vertellen de rechters en officieren in de interviews. Maar dat hangt samen met de functie van de officier – strafeiser – en ‘is het rollenspel dat wordt gespeeld’ aldus een officier.

We vroegen de officieren of zij hun strafeis aanpassen aan, of verwachtingen hebben bij bepaalde rechters. Dit blijkt niet het geval, hoewel enkelen aangeven wel collega's te kennen die dit doen; de eis zo opstellen dat, rekening houdend met de marge van de rechter, er netto de gewenste straf overblijft.

Civielrechtelijke maatregel

Uit de interviews blijkt dat er een wisselwerking is tussen de strafrechtelijke afdoening en een lopende civielrechtelijke maatregel, of een civielrechtelijke maatregel die op korte termijn wordt uitgesproken. Respondenten doen dit op twee manieren: ze houden bij de afdoening rekening met de maatregel (geen doorkruising), of ze wisselen in een zitting 'van pet' en leggen zelf een maatregel op (wanneer dit mogelijk is in het arrondissement).

Vrijwel alle respondenten geven aan dat ze een civielrechtelijk traject liever niet onderbreken. In die zin gaat een civielrechtelijk traject voor op een straftraject. Dit heeft tot gevolg dat wanneer een verdachte in een gesloten behandeling zit, deze geen onvoorwaardelijke jeugddetentie opgelegd krijgt. Respondenten willen ook voorkomen dat een verdachte wordt 'belast' met dubbele zorg (met name de niet wenselijke combinatie van reclasseringstoezicht en gezinsvoogd). De respondenten verschillen van mening ten aanzien van de vraag met welke maatregelen rekening moet worden gehouden bij de afdoening (of strafeis). Zo geven enkele respondenten aan dat ze wel rekening houden met een uithuisplaatsing, maar minder met een enkele ondertoezichtstelling.

Eerdere hulpverlening

Uit de interviews blijkt dat respondenten ook rekening houden met eerdere hulpverlening. Zo blijkt uit een interview met een officier dat deze bij een recidiverende verdachte die eerdere hulpverlening heeft gehad, sneller geneigd is jeugddetentie op te leggen. De eerdere hulpverlening is er niet in geslaagd de verdachte van een nieuw delict te weerhouden en daarom moet worden gezocht naar een (zwaardere) strafrechtelijke aanpak, zo luidt de gedachte.

Houding verdachte

De respondenten verschillen van mening over of de houding van de jeugdige zelf een rol speelt bij de afdoening. Zo blijkt uit enkele interviews dat een spijtbetuigende houding als strafverminderend geldt, evenals het opgeven van trots (gezichtsverlies). Uit andere interviews blijkt dat een rechter of officier zich niets aantrekt van de houding van de verdachte op zitting. Deze is immers nerveus en gedraagt zich hoogstwaarschijnlijk ook zo, of deze stelt zich louter sociaal wenselijk op.

De officier heeft een beter zicht op de houding van de verdachte dan de rechter omdat deze in een eerder stadium van het strafproces contact heeft met de verdachte. De geïnterviewde officieren lijken niet een duidelijk andere mening te hebben dan de geïnterviewde rechters, hooguit stellen ze zich iets sceptischer op tegenover een spijtbetruigende verdachte.

6.7 Voorwaardelijke straf

We vroegen de respondenten wanneer zij bij zeer ernstige delicten een voorwaardelijke straf opleggen of eisen, en welke factoren daarbij een rol spelen. Vooraf merkten zij op dat een voorwaardelijk strafdeel niet los van de rest van de straf kan worden gezien. Bijna altijd wordt er een combinatie van voorwaardelijk en onvoorwaardelijk opgelegd, het gaat daarbij om het totaalbeeld van de afdoening.

Uit de interviews blijkt dat er in grote lijn twee reden zijn om een voorwaardelijke straf (te eisen) op te leggen bij zeer ernstige delicten. Ten eerste om begeleiding mogelijk te maken en zorg te kunnen bieden. Of, zoals enkele rechters stellen, de hulp en zorg te financieren door deze te voorzien van een strafrechtelijk kader. Om die reden worden er altijd bijzondere voorwaarden verbonden aan het voorwaardelijk strafdeel (kapstok voor bijzondere voorwaarden). Ten tweede als strafrechtelijke stok achter de deur, om recidive te voorkomen. Ook hier zijn bijna altijd bijzondere voorwaarden aan gekoppeld.

Daarnaast blijken enkele rechters en officieren te kiezen voor een extra voorwaardelijk strafdeel als signaal naar de maatschappij en/of het slachtoffer bij een in eerste opzicht niet passende straf (door bijvoorbeeld de straf voorwaardelijk aan te vullen tot de hoogte van de straf zoals genoemd in de richtlijn strafvordering jeugd).

De respondenten verschillen van mening ten aanzien van de voorwaardelijke PIJ-maatregel. Een enkele rechter vindt het een krachtige stok achter de deur waarmee recidive wordt voorkomen. Er wordt door de respondenten gekozen voor voorwaardelijke PIJ-maatregel als daarover is geadviseerd, aan de criteria is voldaan en er buiten (ambulant) wordt geprobeerd te behandelen. Bij overtreding vindt dan behandeling plaats en dat biedt meer oplossing dan detentie, zo is de gedachte van sommige respondenten. Andere respondenten vinden een voorwaardelijke PIJ-maatregel onwenselijk en moeilijk uitvoerbaar. Op het moment van tenuitvoerlegging zou toetsing moeten plaatsvinden, niet eerder (zoals nu het geval is: bij de zitting).

Factoren van invloed op voorwaardelijke straf

Zoals gezegd kan het voorwaardelijke strafdeel niet los worden gezien van het onvoorwaardelijke strafdeel. Daarom spelen bij het bepalen van die voorwaardelijke straf ook dezelfde algemene factoren een rol. Wel zijn er twee factoren die een meerwaarde hebben bij het bepalen van de voorwaardelijke straf, beide factoren zijn beschreven in 6.6. De ernst van het feit en de delicthistorie zijn medebepalend voor het opleggen van een voorwaardelijke straf.

Daarnaast spelen twee nieuwe factoren een rol: de praktische uitvoerbaarheid van de tenuitvoerlegging en het functioneel netwerk van de verdachte.

Praktische uitvoerbaarheid ten uitvoer legging

Er wordt een voorwaardelijke straf gekozen die ook daadwerkelijk ten uitvoer kan worden gelegd bij overtreding, zo benadrukken de respondenten. Dit houdt in dat de straf passend moet zijn en praktisch uitvoerbaar (er wordt bijvoorbeeld geen voorwaardelijke detentie van drie dagen opgelegd omdat dit te veel gedoe is voor zo'n korte tijd).

Functioneel netwerk van de verdachte

Enkele respondenten gaven aan dat zij een voorwaarde stellen voor een voorwaardelijke detentiestraf (naar huis gaan), namelijk dat de context, ook wel het functioneel netwerk genoemd, is geregeld: er is een dagbesteding, familie, onderdak, een sociaal vangnet, maar ook tijdig beschikbare therapieën, trainingen, et cetera. Bij afwezigheid daarvan wordt er geen voorwaardelijke straf opgelegd maar een onvoorwaardelijke (detentie, niet ambulante oplossing). Het naleven van de voorwaarden zal dan niet haalbaar zijn, zo is de gedachte.

6.8 Bijzondere voorwaarden

We vroegen de rechters en officieren wanneer zij bij ernstige delicten bijzondere voorwaarden bij een voorwaardelijke straf opleggen of eisen, en welke factoren daarbij een rol spelen. Bij ernstige delicten worden er vrijwel altijd bijzondere voorwaarden opgelegd of geëist bij een voorwaardelijke straf om de verdachte te voorzien van begeleiding en behandeling. Zoals we eerder vermeldde is dit een belangrijke reden om voorwaardelijke straf op te leggen.

Het specificeren van bijzondere voorwaarden

Alle respondenten gaven aan dat ze de bijzondere voorwaarden bijna altijd, in ieder geval zo veel mogelijk, specificeren⁴⁵. Bijzondere voorwaarden worden in ieder geval gespecificeerd wanneer dit expliciet nodig is voor de financiering (voor een indicatiebesluit). Dit blijkt overigens niet uit de dossierstudie waar een aanzienlijk deel van de bijzondere voorwaarden bestond uit 'alleen' Maatregel Hulp en Steun.

Uit de interviews blijkt dat de rechters en officieren geen uitspraak doen over de lengte en omvang van de bijzondere voorwaarden. Dit wordt overgelaten aan de jeugdreclassering en/of de behandelende instelling. In het vonnis wordt vermeld 'zo lang als de behandeling duurt' of 'zo lang als nodig wordt gevonden', waarbij de proeftijd als maximum geldt.

De rechters en officieren kiezen voor *alleen* Maatregel Hulp en Steun wanneer er nog geen duidelijk plan van aanpak ligt van de jeugdreclassering of als er aanscherping nodig is van het traject dat moet volgen, zo blijkt uit de interviews. Een enkele respondent geeft aan dat specificatie niet in elk geval nodig is.

Noot 45 Er zijn twee manieren waarop bijzondere voorwaarden kunnen worden gespecificeerd: onder elkaar en in parapluvorm. De respondenten gaven aan bij voorkeur te kiezen voor een parapluvorm voorwaarde waarbij de uitvoering wordt gekoppeld aan de jeugdreclassering. Bijvoorbeeld: "dat verdachte zich moet houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering, ook als dat inhoudt het volgen en afronden van een behandeling bij De Bascule".

Adviezen

Bij de keuze voor bijzondere voorwaarden spelen de adviezen van de jeugd-reclassering, de Raad voor de Kinderbescherming en de Pro Justitiarapportages (psycholoog, psychiater) een belangrijke rol, zo blijkt uit de interviews. Vaak worden de adviezen overgenomen door de officiers en rechters. Vrijwel altijd wordt alleen dat geëist of opgelegd dat is geadviseerd (niet iets anders), anders kan er niet vanuit worden gegaan dat de bijzondere voorwaarden ten uitvoer worden gelegd.

Wel geven de rechters en officieren aan de rapportages kritisch te bekijken alvorens de adviezen over te nemen. Wanneer een advies naar mening van de respondent slecht is beargumenteerd wordt het niet overgenomen, zo blijkt uit de interviews. Ook contraire adviezen worden beoordeeld op argumentatie. Wanneer er onduidelijkheid is over een advies of wanneer er contraire adviezen zijn, worden de experts uitgenodigd op zitting.

Gedragbeïnvloedende bijzondere voorwaarden met toeleiding naar zorg

De adviezen van de jeugdreclassering, de Raad en/of de psycholoog of psychiater zijn voor de respondenten leidend bij de keuze voor gedragbeïnvloedende voorwaarden met toeleiding naar zorg, zoals behandeling bij een jeugdzorg- of GGZ-instelling en/of gezinsbeïnvloedende voorwaarden zoals MST. Wanneer hierover onduidelijkheid is worden de adviseurs gevraagd op zitting te komen.

De respondenten gaan verschillend om met het behandelaanbod en de wachtlijstenproblematiek in het arrondissement. Al dan niet impliciet spelen beide elementen een grote rol bij de keuze voor bepaalde behandelingen, zo blijkt uit de interviews. Een deel van de rechters en officieren gaat er vanuit dat er alleen behandelingen worden geadviseerd die worden aangeboden in het arrondissement en waar plek is. Dit betekent dat de respondent, door het advies over te nemen, rekening houdt (denkt te houden) met het beperkte aanbod.

Een ander deel van de rechters en officieren is op de hoogte van de beperkte beschikbaarheid van specifieke behandelingen. Zo blijkt uit interviews dat enkele respondenten in overleg met de jeugdreclassering zoeken naar een alternatief wanneer de beoogde behandeling een lange wachtlijst heeft of niet binnen het arrondissement wordt aangeboden. Volgens de respondenten komt ook een advocaat of ouder wel eens met een alternatief.

Uit een interview blijkt dat het voorkomt dat een respondent, bij het niet tijdig voorhanden zijn van een bepaald hulpaanbod, een PIJ-maatregel oplegt. Een enkele respondent geeft aan geen rekening te houden met wachtlijstproblematiek. Zij kiest voor hetgeen zij nodig en passend acht.

Straat- en contactverbod

Bijna nooit wordt op zitting gekozen voor bijzondere voorwaarden als straat- of contactverbod. Dit wordt ook bijna nooit gevraagd door de officier of het slachtoffer. Het is volgens de respondenten niet goed te controleren en niet goed te handhaven.

Daarentegen wordt dit wel eens gedaan bij de schorsing uit voorlopige hechtenis, zo blijkt uit de interviews. In de veronderstelling dat overtreding van dergelijk verbod grote consequenties heeft voor het verdere verloop van de straf en strafprocedure, (b)lijkt dit wel te werken. De voorwaarde wordt opgelegd wanneer er te verwachten contact is met slachtoffer(s) of mededader(s).

Civielrechtelijke maatregel

Kinderbeschermingsmaatregelen die reeds van toepassing zijn of die op korte termijn staan gepland, kunnen van invloed zijn op de strafeis en afdoening, vooral op de invulling van de bijzondere voorwaarden, zo blijkt uit de interviews. De geïnterviewde rechters en officieren proberen aansluiting te zoeken met het civiele traject, dit niet te doorkruisen en geen overlap aan zorg en begeleiding te bieden. Zo is de combinatie van reclasseringstoezicht en een voogd niet wenselijk geacht.

Schorsingsvoorwaarden

Schorsingsvoorwaarden spelen bij de keuze van bijzondere voorwaarden bij een zeer ernstig delict geen rol omdat die er niet zijn (verdachte van een zeer ernstig delict zit in voorlopige hechtenis). Wanneer een verdachte wel is geschorst, spelen schorsingsvoorwaarden een beperkte rol. Uit de gesprekken blijkt dat de voorwaarden die in het kader van een schorsing zijn gesteld in het algemeen niet in het vonnis worden herhaald. Wel wordt er verder gebouwd op wat er al op de rails is gezet. Het plan van aanpak van de jeugdreclassering zal daarin moeten voorzien.

Functioneel netwerk van de verdachte

Een voorwaardelijke straf met bijzondere voorwaarden wordt niet opgelegd wanneer te voorzien is dat deze niet haalbaar is door het ontbreken van een sociaal netwerk van de verdachte. De ouders spelen hierbij een belangrijke rol; zij kunnen de verdachte ondersteunen of niet. Wanneer een functioneel netwerk ontbreekt, zal de jeugdige minder snel een voorwaardelijke straf met bijzondere voorwaarden opgelegd krijgen. Dit heeft weer tot gevolg dat deze groep een relatief groter strafdeel onvoorwaardelijk krijgt.

6.9 Samenvatting

Eensluidende ideeën

De rechters en officieren die wij spraken zitten globaal op een lijn over hoe een ernstig delict af te doen. Pedagogie en het kind staan voorop, de mate van vergelding wordt groter naarmate het delict ernstiger is. Wel zijn er verschillen tussen opvattingen van personen, maar dit zijn nuanceverschillen. Er zijn geen belangrijke aanwijzingen voor verschillen tussen rechtbanken over de ideeën over de beste wijze van afdoening van ernstige delicten.

Respondenten zijn het in grote lijnen eens over wat een zeer ernstig delict is: een delict dat grote gevolgen heeft waardoor de rechtsorde van de maatschappij is geschokt en waarbij de veiligheid in het geding is. Het gaat om

een delict waarbij geweld wordt aangewend, dat grote schade tot gevolg heeft, al dan niet in menselijk opzicht, als de lichamelijke integriteit wordt geschonden, als het voor slachtoffers een traumatiserende werking heeft.

Wisselwerking civiel en straf

Er is een wisselwerking tussen de strafrechtelijke afdoening en een lopende civielrechtelijke maatregel, of een civielrechtelijke maatregel die op korte termijn wordt uitgesproken. Enerzijds houden de respondenten bij de afdoening rekening met de maatregel; een civielrechtelijke traject gaat voor op een straftraject. Zo wordt er geen jeugddetentie opgelegd als er uithuisplaatsing in gesloten jeugdzorg is en wordt dubbele zorg in de zin van reclasseringstoezicht naast een gezinsvoogd vermeden. Anderzijds wisselen rechters in sommige arrondissementen in een zitting 'van pet' en leggen zelf een maatregel op, wanneer dit mogelijk is in het arrondissement.

Factoren van invloed op strafmodaliteit en strafmaat

De volgende al dan niet samenhangende factoren zijn strafvermeerderende en strafverminderende factoren waarmee het 'plussen en minnen' is en die een rol spelen bij de uiteindelijke strafeis respectievelijk afdoening:

- Voorgeleiding en raadkamer
Keus tussen taakstraf en detentie wordt gemaakt in de raadkamer, wanneer wordt besloten een jeugdige al dan niet te schorsen uit voorwaardelijke hechtenis. Onvoorwaardelijke jeugddetentie wordt alleen opgelegd wanneer een verdachte in voorlopige hechtenis zit op het moment van zitting.
- Tijdigheid
Vooral bij schorsing uit voorlopige hechtenis, deze tijd wordt ingezet als 'proeftijd' om te kijken hoe jeugdige zijn leven weer op pakt.
- Ernst van het delict
Slachtoffer(s) en een geschokte rechtsorde gelden als strafverzwarend.
- Delicthistorie
Recidive geldt als strafverzwarend.
- Leeftijd
Hogere leeftijd geldt als strafverzwarend.
- Adviesrapporten
Blijken wel verschillende opvattingen te zijn over hoe de kwaliteit van de adviezen en hoe zwaar de adviezen bij de afdoening meetellen.
- Strafeis van het openbaar ministerie
Richtinggevend maar niet bepalend.
- Civielrechtelijke maatregel
Niet doorkruisen, afstemmen op lopende of komende maatregelen.
- Eerdere hulpverlening
Heeft eerdere hulpverlening gefaald? Dan geldt dat als strafverzwarend.
- Houding verdachte
Spijt telt meestal als strafverminderend, maar hierover verschillen respondenten van mening.

Voorwaardelijke straf

Een voorwaardelijk strafdeel kan niet los worden gezien van de rest van de straf. Bijna altijd wordt er een combinatie van voorwaardelijk en onvoorwaardelijk opgelegd, het gaat daarbij om het totaalbeeld van de afdoening. Er blijken in grote lijn twee redenen te zijn om een voorwaardelijke straf (te eisen) op te leggen bij ernstige delicten. Ten eerste om begeleiding mogelijk te maken en zorg te kunnen bieden. Ten tweede als strafrechtelijke stok achter de deur, om recidive te voorkomen.

Bijzondere voorwaarden

Bij zeer ernstige delicten worden er vrijwel altijd bijzondere voorwaarden opgelegd of geëist bij een voorwaardelijke straf om de verdachte te voorzien van begeleiding en behandeling. Dit is de belangrijkste reden om voorwaardelijke straf op te leggen. Deze begeleiding en behandeling wordt zo concreet mogelijk gespecificeerd op basis van de door de jeugdreclassering, Raad voor de Kinderbescherming en psycholoog en psychiater aangeleverde adviezen.

7 Conclusies

In dit onderzoek zijn de uitspraken van kinderrechters in zaken van zeer ernstige delicten in kaart gebracht door middel van dossieronderzoek. Bij zes arrondissementen zijn 447 dossiers onderzocht van strafzaken waarin de kinderrechter in 2006 een veroordeling heeft uitgesproken over een zeer ernstig delict gepleegd door jeugdigen tussen de 12 en 18 jaar. Zeer ernstige delicten zijn in dit onderzoek gedefinieerd als delicten met een strafdreiging van 8 jaar of meer in het volwassenstrafrecht in 2003. Het gaat hierbij om brandstichting, zware mishandeling, moord of doodslag, diefstal met geweld, afpersing en zedendelicten. Het doel van het onderzoek is inzicht krijgen in de reactie van kinderrechters op deze zeer ernstige delicten gepleegd door jeugdigen en na te gaan of er aanwijzingen zijn voor verschillen tussen rechtbanken. Naast het dossieronderzoek hebben daarom verdiepende interviews plaatsgevonden met kinderrechters en jeugdofficieren in de arrondissementen van het dossieronderzoek.

In het onderzoek zijn drie algemene onderzoeksvragen geformuleerd. In dit hoofdstuk worden per onderzoeksvraag de bevindingen kort gepresenteerd. De bevindingen worden waar mogelijk tegen het licht van de recente wetwijziging gehouden (de invoering van de wet gedragsbeïnvloeding). Tot slot wordt een aantal kanttekeningen bij het onderzoek gezet.

7.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen

- 1 *Hoe vaak legt de kinderrechter bij de verschillende categorieën zeer ernstige delicten een enkelvoudige of een combinatie van sancties op? Welke sancties en welke combinaties worden opgelegd?*

Eerst willen we opmerken dat 64% van de jeugdigen uit het dossieronderzoek voor een zeer ernstig delict in eerste aanleg veroordeeld zijn door een alleensprekende kinderrechter. De indeling van zeer ernstige delicten is gedaan op basis van het wetartikel. Er zijn echter per type delict gradaties vast te stellen naar mate van geschokte rechtsorde en veroorzaakt leed aan het slachtoffer. Dit kan leiden tot een grote variatie in afdoeningsmodaliteit. Niet voor alle zeer ernstige delicten is het rekwireerbeleid minimaal zes maanden jeugddetentie. Dit is een verklaring voor waarom een groot deel van de zaken niet in de meervoudige kamer zijn behandeld. De kwalificatie 'zeer ernstig delict' op basis van het wetartikel vraagt dus om verdere nuancering.

Er is een grote variatie in de wijze van afdoening bij zeer ernstige delicten. De kinderrechters hebben in 69% van de zaken jeugddetentie opgelegd en in 72% van de zaken een taakstraf al dan niet in combinatie met een andere straf of maatregel. Een PIJ-maatregel is opgelegd bij 7% van de jeugdigen en een kwart heeft een maatregel schadevergoeding opgelegd gekregen.

Welke enkelvoudige sancties worden opgelegd en hoe vaak?

Wanneer jeugdigen schuldig zijn bevonden aan zeer ernstige delicten dan kiezen de kinderrechters in 2006 bij 32% van 447 onderzochte jeugdigen

voor een enkelvoudige straf. De meest voorkomende enkelvoudige straf is de onvoorwaardelijke taakstraf (20% van alle jeugdigen).

Welke combinaties van sancties worden opgelegd en hoe vaak?

Bij 64% van de jeugdigen is een combinatie van hoofdstraffen en/of maatregelen opgelegd.

De meest voorkomende combinaties zijn een combinatie van voorwaardelijke jeugddetentie en een taakstraf (22%) en een combinatie van voorwaardelijke en onvoorwaardelijke jeugddetentie en een taakstraf (19%). Overige combinaties komen minder vaak voor en maken 27% van de reacties uit. Er is een duidelijk verschil in de wijze van afdoening tussen de verschillende typen delicten:

- Brandstichting is vooral afgedaan met een enkelvoudige onvoorwaardelijke taakstraf (39%) en een combinatie van voorwaardelijke jeugddetentie met een onvoorwaardelijke taakstraf (34%).
- Openlijke geweldpleging is ook vooral afgedaan met een enkelvoudige onvoorwaardelijke taakstraf (26%) en een combinatie van voorwaardelijke jeugddetentie met een onvoorwaardelijke taakstraf (34%).
- Doodslag of moord zijn vooral afgedaan met een combinatie van onvoorwaardelijke en voorwaardelijke jeugddetentie (45%) en een onvoorwaardelijke PIJ-maatregel (17%).
- Diefstal met geweld is vooral afgedaan met een onvoorwaardelijke taakstraf gecombineerd met een voorwaardelijke jeugddetentie (20%). De variatie in wijze van afdoening is bij dit delicttype groot.
- Afpersing is vooral afgedaan met een combinatie van onvoorwaardelijk en voorwaardelijk jeugddetentie met een onvoorwaardelijke taakstraf (27%) en een combinatie van onvoorwaardelijke en voorwaardelijke jeugddetentie. Ook hier is de variatie groot.
- Zedendelicten zijn vooral afgedaan met een enkelvoudige onvoorwaardelijke taakstraf (27%). Bij dit delict is de variatie in combinatie het grootst.

De afdoeningen zijn over het algemeen in lijn met de richtlijn voor strafverdeling jeugd. Het uitgangspunt bij de meeste (ook zeer ernstige) delicten is 'taakstraf tenzij'. Dit geldt niet voor de delicten moord of doodslag. Bij de andere delicttypen heeft de grote variatie in afdoening deels te maken met de gradatie in ernst van het delict. Bij de delicttypen diefstal met geweld en afpersing speelt bijvoorbeeld het gebruik van een wapen en de locatie van het delict (besloten pand of straatroof) een rol bij de soort afdoening die in de richtlijn wordt genoemd. Bij zedendelicten zijn er verschillende gradaties van verkrachting en aanranding waarbij verschillende afdoeningsmodaliteiten worden aanbevolen.

Een van de uitgangspunten van het jeugdstrafrecht is maatwerk. Er wordt gezocht naar een aanpak die is toegesneden op de persoon van de jeugdige en diens persoonlijke omstandigheden. Dit vertaalt zich, zo blijkt uit dit onderzoek, in een grote variatie in wijze van afdoeningen. Dit is ook in de interviews zowel door de kinderrechters als door de officieren van justitie bevestigd. Met de invoering van de wet gedragsbeïnvloeding is de mogelijkheid om jeugdsancties te combineren nog verder uitgebreid. De bestaande wettelijke beperkingen zijn opgegeven. Nu zijn alle combinaties van hoofdstraffen, bijkomende straffen en maatregelen mogelijk. Het is aan de rechter om in elke individuele strafzaak maatwerk te leveren in de op te leggen straffen en maatregelen en daarbij de proportionaliteit te bewaken.

Dit heeft tot gevolg dat er nog meer genuanceerde afwegingen bij de afdoening van zeer ernstige delicten mogelijk zijn.

Hoe zwaar zijn de sancties die de rechter oplegt? In welke mate wijken deze strafmaten af van de eisen van de officier van justitie?

De spreiding tussen de zwaarte van de opgelegde jeugddetentie per type delict is groot. Gemiddeld hebben de jeugdigen een jeugddetentie van 82 dagen opgelegd gekregen.

Zowel uit het dossieronderzoek als de interviews blijkt dat in eerste instantie de ernst van het delict een rol speelt bij de hoogte van de strafmaat. Daarnaast is het voegen van meerdere delicten in een zitting een belangrijke factor. Voegen wijst op recidive en recidive is strafverhogend. De leeftijd van jeugdigen werkt tevens strafverhogend. Dit is in de wet vastgelegd. De maximum jeugddetentie die kan worden opgelegd bij jeugdigen onder de 16 is een jaar en bij jeugdigen boven de 16 jaar twee jaar. Tot slot blijkt uit de interviews dat het aantal dagen voorlopige hechtenis ook medebepalend is voor de hoogte van opgelegde jeugddetentie. In het dossieronderzoek was dit niet na te gaan omdat het aantal dagen voorlopige hechtenis niet is meegenomen in de analyse.

Kinderrechters geven aan dat ze tijdens de zitting meestal wel de strafmodaliteit die door de officier van justitie wordt geëist volgen, maar soms wel afwijken wat betreft de hoogte van de straf. Dit blijkt ook in het dossieronderzoek. Factoren die hierop van invloed zijn, zijn de mate waarin de jeugdige zich aan de schorsingsvoorwaarde heeft gehouden, het aantal bewezen verklaarde delicten, de motivering van de officier van justitie, de informatie uit de rapportages van de raad van de kindbescherming, jeugdreclassering en Pro Justitiarapportages en de houding van de jeugdige tijdens de zitting (spijtbetuiging, inleven in leed dat aan het slachtoffer is berokkend).

Zijn er verschillen in afdoeningwijze naar kenmerken van de jeugdigen (leeftijd, herkomst achtergrondproblematiek- voor zover dossiers te achterhalen)?

Zowel uit de dossieranalyse (multivariate analyse) als de interviews blijkt dat recidive, leeftijd op pleegdatum en hulpverleningsgeschiedenis een rol spelen bij het opleggen van jeugddetentie. Daarnaast speelt ook de ernst van het delict een belangrijke rol. Tot slot blijkt dat allochtone jeugdigen een groter kans hebben om jeugddetentie te krijgen dan autochtone jeugdigen. Dit is in lijn met de bevindingen uit ander onderzoek. Zo blijkt uit het onderzoek van Komen et al (2005)⁴⁶ dat na correctie voor ernst van het delict en zwaarte van de strafzaak allochtone jeugdigen gemiddeld 53 dagen langer vast zitten. In de analyses zijn een beperkt aantal achtergrondkenmerken meegenomen en wordt daarom slechts een deel van de variantie in afdoeningen verklaard. Andere kenmerken – die niet in de strafdossiers te vinden zijn – spelen een rol bij de afdoening van zeer ernstige delicten.

De bovengenoemde achtergrondkenmerken van de jeugdigen spelen vooral een rol bij het opleggen van jeugddetentie bij vermogensdelicten met geweld en bij agressiedelicten.

Noot 46 Komen M. & Schooten, E. van (2005). Allochtone jongeren gemiddeld langer vast. In M. Komen (red.) Straatwaad en jeugdcriminaliteit. Naar een algemene of een etnisch specifieke aanpak. Apeldoorn: Het Spinhuis.

Bij zedendelicten zijn minder duidelijke verbanden gevonden tussen achtergrondkenmerken en wijze van afdoeningen. Uit de interviews blijkt dat bij zedendelicten meer dan bij de twee andere categorieën veel meer nuancering in de ernst van het delict zit. Belangrijke factoren bij het bepalen van de afdoening zijn leeftijd van het slachtoffer en de dader, relatie van het slachtoffer met de dader, mate van toerekeningsvatbaarheid van de jeugdige en inzicht in het leed dat bij de slachtoffers is aangebracht.

Tot slot blijkt dat schorsing uit voorlopige hechtenis een belangrijke rol speelt in de wijze van afdoening. Als jeugdigen zijn geschorst uit voorlopige hechtenis dan vinden zowel de officieren van justitie en kinderrechtshouders het vanuit pedagogisch standpunt niet verantwoord om de jeugdige tijdens de zitting alsnog terug te sturen in jeugddetentie. Dit is alleen mogelijk als de jeugdige in de tussentijd nieuwe delicten heeft gepleegd.

Hoe vaak legt de rechter bijzondere voorwaarden op en wat is de aard van deze voorwaarden? Met welke type hoofdstraf of maatregel worden de bijzondere voorwaarden gecombineerd? Is er een samenhang tussen de categorie delict en het opleggen van bijzondere voorwaarden?

In 57% van de zaken zijn door de kinderrechter bijzondere voorwaarden opgenomen in het vonnis. Bijzondere voorwaarden kunnen worden opgelegd als er een voorwaardelijke straf wordt opgelegd. Dit was het geval bij 75% van de jeugdigen met een voorwaardelijke straf. Bijzondere voorwaarden worden vaker opgelegd bij een combinatie van straffen met een voorwaardelijk deel (79% van de gevallen) dan bij enkelvoudige voorwaardelijke straffen (50% van de gevallen).

Bijzondere voorwaarden worden vooral opgenomen in het vonnis als een voorwaardelijke jeugddetentie wordt opgelegd. Bij 80% van de jeugdigen met een voorwaardelijke jeugddetentie zijn bijzondere voorwaarden opgenomen in het vonnis. Bij ongeveer de helft daarvan wordt een maatregel hulp en steun in het vonnis vermeld zonder verdere verbijzondering van de voorwaarden. Het wordt dan aan de instantie die de maatregel hulp en steun (of in enkele gevallen de volwassenenreclassering) uitvoert overgelaten welke behandeling of begeleiding de jeugdige verder nodig heeft.

In de interviews is aangegeven dat bij het opleggen van een voorwaardelijke straf bij deze groep verdachten eigenlijk altijd bijzondere voorwaarden worden opgelegd. Dit blijkt niet uit het dossieronderzoek. Bij een vijfde van de jeugdigen met een voorwaardelijke straf zijn geen bijzondere voorwaarden opgelegd.

Er is geen duidelijke samenhang tussen typen delict en het opleggen van bijzondere voorwaarden. Uit de interviews blijkt dat het opnemen van bijzondere voorwaarden vooral afhankelijk is van het advies dat door de Raad voor de kinderbescherming, de jeugdreclassering en/of in de Pro Justitiarapportages wordt gegeven. Als daarin begeleiding of behandeling wordt geadviseerd dan worden bijzondere voorwaarden opgenomen.

Het opnemen van bijzondere voorwaarden hangt dan ook eerder samen met achtergrondkenmerken van de jeugdige (hulpverleningsgeschiedenis, gediagnosticeerde stoornis, recidive en civiele maatregelen) en de zorgvraag van de jeugdige. Uit de analyses komen geen doorslaggevende factoren

naar boven. De situatie wordt per individu bekeken. Een goede advies-rapportage is hierbij van belang.

Het specificeren van bijzondere voorwaarden is in de nieuw ingevoerde wet uitgewerkt in het uitvoeringsbesluit. Zowel de kinderrechters als de officieren van justitie achten het van belang om te weten welke begeleiding of behandeling een jeugdige nodig heeft en waar die wordt uitgevoerd. Dit moet tijdens de zitting duidelijk zijn zodat het kan worden opgenomen in de bijzondere voorwaarden. Dit heeft als voordeel dat het minder vrijblijvend is dan alleen het opnemen van de Maatregel Hulp en Steun met de formulering en zich houden aan de aanwijzingen van de instelling die de Maatregel Hulp en Steun uitvoert, ook als dit het volgen van een behandeling betekent. De jeugdige heeft minder manoeuvreerruimte en wanneer hij of zij de behandeling en begeleiding niet volgt kan de voorwaardelijke straf ten uitvoer worden gelegd. In sommige gevallen wordt zelfs de zitting opgeschort als nog niet duidelijk is voor welke behandeling de jeugdige in aanmerking komt en dat de behandeling binnen een bepaalde termijn gestart kan worden.

2 Hoe vaak krijgen jeugdigen die schuldig worden bevonden van zeer ernstig delicten naast of in aansluiting op strafrechtelijke sancties een civielrechtelijke interventie?

Bij 17% van de jeugdigen is een civielrechtelijke uitspraak van toepassing ten tijde van het strafvonnis. Er zijn geen significante verschillen te zien tussen de verschillende type delicten. Er dient wel te worden opgemerkt dat bij 12% van de jeugdigen uit de strafdossiers niet af te leiden valt of er een civielrechtelijke maatregel van toepassing is. In het dossier is geen rapportage van de Raad voor de Kinderbescherming, noch een Pro Justitiarapportage aanwezig.

Uit het dossieronderzoek blijkt dat het civielrechtelijke circuit en het strafrechtelijke circuit op het gebied van dossiervorming in elk geval gescheiden circuits zijn. Dit betekent echter niet dat er geen wisselwerking en samenwerking is tussen het civielrechtelijke en het strafrechtelijke traject. Uit de interviews blijkt dat (kinder)strafrechters bij de afdoening wel degelijk rekening houden met trajecten die in het civielrechtelijke circuit lopen. Dit kan ertoe leiden dat de strafrechtelijke afdoening wordt gematigd. Ook officieren houden hiermee rekening bij hun eis. Wel wordt aangegeven dat bij zeer ernstige delicten gezien de ernst van het delict een strafrechtelijke afdoening op zijn plaats is. Dit sluit aan bij het uitgangspunt proportionaliteit en evenredigheid uit het jeugdstrafrecht.

De mate waarin het civielrechtelijke circuit en het strafrechtelijke circuit onafhankelijk van elkaar opereren, is vooral afhankelijk van hoe de parketten en griffies zijn georganiseerd. Dit is verschillend per arrondissement. In sommige arrondissementen is er samenwerking in een jeugdunit en/of doen kinderrechters zowel de civielrechtelijke als strafrechtelijke zitting. De planning van de verschillende zittingen in die arrondissementen wordt dan afgestemd en/of de kinderrechter kan 'van pet wisselen' tijdens de zitting. In andere arrondissementen is er een strikte scheiding. Dit kan betekenen dat jeugdigen binnen een beperkte periode zowel voor de kinderrechter verschijnen voor een strafafdoening als voor de uitspraak van een civiele maatregel. Uitgaande van het pedagogisch karakter van de strafrechtelijke afdoening lijkt wisselwerking tussen het civielrechtelijke en strafrechtelijk circuit wenselijk.

Bovendien spelen interventies die reeds in het civielrechtelijk circuit hebben plaatsgevonden, indien en voor zover de kinderrechter daar kennis van draagt, een rol bij het bepalen van de afdoeningsmodaliteit. Uit het dossieronderzoek blijkt dat jeugdigen waarbij een civielrechtelijke maatregel reeds van toepassing is eerder jeugddetentie opgelegd kregen en minder vaak een taakstraf. Dit blijkt ook uit de interviews. Wanneer in het verleden reeds hulpverlening in het civielrechtelijke circuit heeft plaatsgevonden en dit niet heeft gewerkt wordt er eerder strafrechtelijk doorgepakt. Daarnaast wordt in de interviews aangegeven dat wanneer tussen het plegen van het delict en de zitting een civielrechtelijke maatregel wordt uitgesproken, bijvoorbeeld een uithuisplaatsing met gesloten jeugdzorg, de strafrechtelijke afdoening gematigd wordt.

Ook in de nieuwe handreiking jeugdstrafrecht wordt uitdrukkelijk gewezen op de wisselwerking tussen straf- en civielrecht. Vooral bij lichtere delicten gepleegd door jeugdigen met ernstige gedragsproblemen of die zich in een ongunstige pedagogische situatie bevinden wordt een gecombineerde toepassing van het civiel en het strafrecht aangeraden.

Zoals reeds eerder vermeld worden civielrechtelijke beslissingen niet altijd in het strafdossier opgenomen en omgekeerd. Dit gebeurt zelfs niet bij de combizittingen in Arnhem. De administratie en de dossiers van beide circuits zijn gescheiden. Het is de taak van de Raad voor de Kinderbescherming om in hun rapportages aan te geven welke strafrechtelijke en civielrechtelijke sancties en/of maatregel bij de jeugdige van toepassing zijn op het moment dat de jeugdige weer in de fout gaat. Kinderrechters laten zich hierin leiden door de rapportages van de Raad voor de Kinderbescherming.

3 Welke ideeën hanteren kinderrechters over de beste wijze van de afdoening van zeer ernstige delicten gepleegd door jeugdigen?

Zijn er aanwijzingen voor systematische verschillen tussen rechtbanken en hoe zijn deze te interpreteren?

Verschillen tussen rechtbanken lijken minimaal. Ze hebben vooral betrekking op de duur van de voorwaardelijke detentie voor de delictcategorieën agressie en vermogen met geweld en op het opleggen van een leerstraf bij zeer ernstige delicten in de categorie agressie en zedendelicten. Tevens is er een kwalitatief verschil in de mate van specificatie en de aard van de bijzondere voorwaarden die te maken hebben met het aanbod in het arrondissement.

De verschillen zijn klein en betreffen nuanceverschillen die voortkomen uit gedifferentieerde opvattingen van individuele rechters en jeugdofficieren in de betreffende rechtbanken. Over de grote lijn is men het eens.

Welke factoren zijn van invloed op de afdoeningsmodaliteit en de strafmaat?

Kinderrechters en officieren van justitie zijn van mening dat afdoening van zeer ernstige delicten door jeugdigen vooral maatwerk is. Kenmerken van de jeugdige en kenmerken van het delict worden meegewogen in de strafmaat en –modaliteit. Dit weerspiegelt zich in een grote variatie in wijzen van afdoening. Het pedagogisch karakter als uitgangspunt van het jeugdstrafrecht speelt een belangrijke rol in de afwegingen van kinderrechters (en officieren van justitie). De adviezen van de Raad voor de Kinderbescherming en in de Pro Justitiarapportages vervullen daarin een cruciale rol.

In welke mate hebben mogelijke verschillen tussen rechtbanken te maken met verschillen in adviezen van de Raad voor de Kinderbescherming, het bureau jeugdzorg en/of Pro Justitiarapportages?

Uit de interviews blijkt dat de meeste kinderrechters en officieren de adviezen uit de rapportages volgen. De adviezen worden zeer belangrijk gevonden, vooral voor het opleggen van een voorwaardelijke straf met bijzondere voorwaarden. De respondenten zijn het meest tevreden over het advies van de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdreclassering. Hierin zitten echter verschillen tussen arrondissementen. Deze kunnen ook de verschillen in de mate waarin het advies gevolgd wordt verklaren. De vermeende kwaliteit van de ketenpartners speelt hierbij een belangrijke rol.

7.2 Beperkingen van en kanttekeningen bij het onderzoek

Het uitgevoerde dossieronderzoek kent enkele beperkingen. Bij het trekken van de steekproef is enkel gekeken naar representativiteit voor type zeer ernstige delicten en leeftijd op pleegdatum. Er is niet gekeken naar representativiteit op achtergrondkenmerken van jeugdigen. De geselecteerde steekproef is niet volledig representatief voor de delictkenmerken voltooid delict versus poging en alleen versus in groepsverband gepleegd. Omdat deze kenmerken van de delicten in het jeugdstrafprocesrecht geen strafvermeerderende of verminderende invloed hebben, veronderstellen we dat dit geen invloed heeft op de resultaten van het dossieronderzoek.

Er is bij de selectie van de arrondissementen gestreefd naar een goede spreiding over Nederland. Maar gegeven de selectie toewijzingen van arrondissementen zijn de gegevens niet zonder meer generaliseerbaar voor Nederland.

Dit onderzoek is uitgevoerd op basis van strafdossiers. Gedurende het dossieronderzoek bleek dat civiele beslissingen en strafrechtelijke uitspraken niet of nauwelijks gecombineerd in een strafdossier vonnis worden opgenomen. De dossiervorming van beide circuits is gescheiden. Om meer inzicht te hebben in de aard van de civielrechtelijke maatregelen die naar aanleiding van of naast de strafrechtelijke beslissingen lopen was ook dossieronderzoek van de bijbehorende civielrechtelijke dossiers nodig geweest.

Bij het scoren van de dossiers hebben we ons gebaseerd op vijf documenten: het vonnis, de dagvaarding, de vordering ter terechtzitting, de raadsrapportage en de Pro Justitiarapportage. We waren hierbij afhankelijk van de aanwezigheid, volledigheid en de kwaliteit van deze documenten. Vooral wat betreft achtergrondkenmerken van jeugdigen komen naar verhouding veel ontbrekende waarden voor. Dit heeft vooral gevolgen voor de analyses naar verbanden tussen achtergrondkenmerken en afdoeningen. Niet alle onderzochte jeugdigen konden daarom in de multivariate analyses worden meegenomen. Deze moeten dan ook met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Bij het scoren van de dossiers hebben we de voorwaardelijke hechtenis buiten beschouwing gelaten. Voortschrijdend inzicht leerde ons dat het feit of iemand voorwaardelijk werd gehecht, en hoe lang, van invloed is op de afdoening.

7.3 Algemene conclusie

Geconcludeerd kan worden dat er een grote variatie is in de reactie van kinderrechters op zeer ernstige delicten die duidt op maatwerk, waarbij per geval specifieke kenmerken van jeugdigen en zijn situatie en van het delict worden afgewogen. Binnen de verschillende typen zeer ernstige delicten zijn verschillende gradaties van ernst vast te stellen. Er wordt zelden naar het volwassenstrafrecht verwezen. In het merendeel van de gevallen worden verschillende sancties gecombineerd. Opvoeding is het leidend principe bij het opleggen van een sanctie. Het civielrechtelijke en strafrechtelijke circuit opereren meestal los van elkaar. Het op elkaar afstemmen van strafrechtelijke sancties en civielrechtelijke interventies is afhankelijk van de mate van samenwerking tussen beide circuits binnen de parketten en griffies. Er is aparte dossiervorming. Kinderrechters laten zich, voor wat betreft civielrechtelijke maatregelen en bijzondere voorwaarden, vooral leiden door de adviezen van de Raad voor de Kinderbescherming, de jeugdreclassering en/of Pro Justitiarapportages.

Bijlagen

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2004–2005

29 800 VI

**Vaststelling van de begrotingsstaten van het
Ministerie van Justitie (VI) voor het jaar 2005**

Nr. 95

**GEWIJZIGDE¹ MOTIE VAN HET LID GRIFFITH TER VERVANGING
VAN DIE GEDRUKT ONDER NR. 45**

Voorgesteld 16 december 2004

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende, dat minderjarigen op steeds jongere leeftijd, een ernstiger vorm van crimineel gedrag vertonen;

van mening, dat jeugdige criminelen in de regel het best geholpen zijn met maatregelen gericht op heropvoeding;

verzoekt de regering, een onderzoek te doen naar de specifieke aard en de omvang van de vormen van ernstig crimineel gedrag gepleegd door jongeren tussen de 14 en 16 jaar al dan niet in groepsverband en verzoekt de regering een onderzoek te doen naar de aard en de omvang van de strafbare feiten die jongeren tussen 14 en 16 jaar plegen die de rechtsorde ernstig hebben aangetast en te onderzoeken welke sanctie de rechter deze jongeren heeft opgelegd en de Kamer over voorgaand te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

Griffith

¹ I.v.m. wijziging in het dictum.

Bijlage 2 Zeer ernstige delicten

Tabel B2.1 Categorieën delicten en typen delicten die zijn meegenomen in het onderzoek van Van der Laan et al 2005

Wet en artikel	Strafdreiging in dagen	Categorie	Type delicten
Sr 273/f/3	2.920	Agressie	Uitbuiting
Sr 157/1	4.380	Agressie	Veroorzaking van brand etc. met gevaar voor goederen
Sr 164	5.475	Agressie	Veroorzaken gevaar voor verkeer
Sr 141/1 + 141/2/2	3.285	Agressie	Gezamenlijke openlijke geweldpleging met zwaar lichamelijk letsel
Sr 157/1 + 157/2	5.475	Agressie	Veroorzaking van brand etc. met levensgevaar
Sr 282/1	2.920	Agressie	Vrijheidsberoving
Sr 282A	5.475	Agressie	Gijzeling
Sr 287	5.475	Agressie	Doodslag
Sr 289	10.950	Agressie	Moord
Sr 302/1	2.920	Agressie	Zware mishandeling
Sr 303/1	4.380	Agressie	Zware mishandeling met voorbedachte rade
Sr 312/2/2	4.380	Vermogen met geweld	Diefstal met geweld in vereniging
Sr 312/1	3.285	Vermogen met geweld	Diefstal met geweld
Sr 317/1	3.285	Vermogen met geweld	Afpersing
Sr 242	4.380	Zeden	Verkrachting
Sr 244	4.380	Zeden	Gemeenschap met persoon beneden 12 jaar
Sr 245	2.920	Zeden	Gemeenschap met persoon tussen 12 en 16 jaar
Sr 246	2.920	Zeden	Feitelijke aanranding der eerbaarheid
Sr 47/1		Alle m.u.v. Sr 141/1, Sr 141/2/2 en 312/2/2	Feiten gepleegd in groepsverband

Bron: Van der Laan et al 2005, WODC 2007

Bijlage 3 Vergelijking subpopulaties in de geselecteerde arrondissementen en steekproef met populatie

Tabel B3.1 Proportie voltooide delicten in de populatie, subpopulatie en steekproef, z-test voor verschillen tussen ongecorreleerde proporties per delicttype

delicttype	populatie		subpopulatie			steekproef		
	N	proportie	n	proportie	z	n	proportie	z
brandstichting	361	0.94	157	0.94	0.00	55	0.91	0.85
openlijke geweldpleging	378	0.24	147	0.27	-0.71	78	0.36	-2.20*
moord of doodslag	110	0.08	56	0.05	0.72	24	0.08	0.00
diefstal met geweld	832	0.88	490	0.88	0.00	136	0.74	4.37*
afpersing	266	0.71	134	0.63	1.62	63	0.59	1.85
zedendelicten	255	0.95	137	0.94	0.42	86	0.88	2.24*
totaal	2.202	0.73	1.121	0.74	-0.62	447	0.67	2.58*

*p<.05

Tabel B3.2 Proportie delicten gepleegd in groepsverband in de populatie, subpopulatie en steekproef, z-test voor verschillen tussen ongecorreleerde proporties per delicttype

delicttype	populatie		Subpopulatie			steekproef		
	N	proportie	n	proportie	z	n	proportie	z
brandstichting	361	0.73	157	0.75	-0.47	55	0.57	2.43*
openlijke geweldpleging	378	0.1	147	0.1	0.00	78	0.17	-1.78
moord of doodslag	110	0.35	56	0.32	0.39	24	0.38	-0.28
diefstal met geweld	832	0.75	490	0.76	-0.41	136	0.61	3.41*
afpersing	266	0.77	134	0.72	1.09	63	0.54	3.68*
zedendelicten	255	0.31	137	0.37	-1.20	86	0.39	-1.36
totaal	2.202	0.56	1.121	0.60	-2.20*	447	0.46	3.87*

*p<.05

Bijlage 4 Samenstelling begeleidingscommissie

- De heer prof. mr. G. de Jonge (Hoogleraar Detentierecht van de Universiteit van Maastricht, voorzitter van de begeleidingscommissie)
- De heer dr. A.M. van der Laan (Ministerie van Justitie, WODC)
- Mevr. dr. M.M.J van Ooyen-Houben (Ministerie van Justitie, WODC)
- Mevr. mr. I. Otting-Noordhoek (Ministerie van Justitie, Directie Justitieel Jeugdbeleid)
- De heer dr. mr. dr. A.J. van Montfoort (Lector Jeugdzorg en Jeugdbeleid, Hogeschool Leiden)